

Telgrafçı İhsan (Pere) Bey'in Balkan Savaşı Esaret Anıları

Halil ÖZCAN

Doç. Dr., Başkent Üniversitesi Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATAMER)

E-Mail: hozcan@baskent.edu.tr

ORCID ID:0000-0002-294-2576

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 03.09.2023 Kabul Tarihi / Accepted: 11.03.2024

ÖZ

ÖZCAN, Halil, **Telgrafçı İhsan Pere Bey'in Balkan Savaşı Esaret Anıları**, CTAD, Yıl 20, Sayı 40 (Bahar 2024), s. 69-100.

Millî Mücadele'de kurduğu PR Gizli Telgraf Merkezi ile İstanbul'daki millî kuruluşlarla Ankara'nın şifre haberleşmesini sağladığı için telgrafçılık tarihimizde çok önemli bir yere sahip olan Mehmet İhsan (Pere) Bey, Yunanistan tarafından Bozcaada işgal edildiğinde adada İngiliz Kablo Şirketinin telgraf memuru olarak görev yapıyordu. Milliyetçi tavırları nedeniyle Bozcaada'nın işgalinden bir gün sonra, İngiliz Kablo Şirketinin memuru olmasına bakılmaksızın tutuklandı. Sekiz günlük zorlu deniz yolculuğundan sonra, Atina yakınındaki Ruf Askerî Kampı'nda esir olarak tutuldu. Osmanlı Devleti'nin kaybettiği topraklardan, Türk esirlerin bazıları da İhsan Bey'in bulunduğu kampa getiriliyor; Yunanlar, bu durum karşısında sevinç gösterileri yapıyordu. İngiliz Kablo Şirketinin memuru olduğu için esir kampından bırakılan ancak Atina'da zorunlu ikameti başlayan İhsan Bey'in esaret anıları, ilk defa bir bilimsel çalışmada ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Telgrafçı İhsan (Pere) Bey, Esaret, Balkan Savaşı, Ruf Esir Kampı, İngiliz Kablo Şirketi.

ABSTRACT

ÖZCAN, Halil, **Memoirs of Captivity of İhsan (Pere) Bey, the Telegrapher in the Balkan War**, CTAD, Year 20, Issue 40 (Spring 2024), pp. 69-100.

Mehmet İhsan (Pere) Bey, who holds a significant place in history of Turkish telegraphy and who established the PR Secret Telegraph Center during the National Struggle, enabling encrypted communication between national institutions in Istanbul and Ankara, was serving as a telegraph officer for the British Cable Company on Bozcaada when the island was occupied by Greece. İhsan Bey was arrested due to his nationalist attitudes after the occupation of Bozcaada, regardless of whether he was an officer for the British Cable Company. He was retained in the Ruf military camp near Athens after a hard eight-day sea voyage as a prisoner. During the captivity of İhsan Bey, Turkish prisoners from the old lands of Ottoman Empire were dispatched to the same prison camp, and the Greeks were making joyful displays due to this situation. The memoirs of İhsan Bey, who was released from the prison camp because he was an officer for the British Cable Company, but began his compulsory residence in Athens, constitute the subject of a scientific study for the first time.

Keywords: Telegrapher İhsan (Pere) Bey, Captivity, Balkan War, Ruf Prison Camp, British Cable Company.

Giriş

Mehmet İhsan (Pere) Bey (1885-1969), 1904 yılının kasım ayında, İngiliz Kablo Şirketinin Beyoğlu Telgrafhanesinde telgraf memuru olarak çalışmaya başladı. Fransızca, İngilizce ve Rumca bilen İhsan Bey, I. Dünya Savaşı'na kadar İngiliz Kablo Şirketinin Beyoğlu, Bozcaada, Syra ve İzmir merkezlerinde çalıştı. I. Dünya Savaşı'na giden süreçte kapitülasyonların kaldırılması üzerine, 27 Kasım 1914'te, Beyoğlu PTT Merkezi'ne telgraf memuru olarak geçiş yaptı. Bir müddet sonra İstanbul Telgrafhanesi'ne önce baş memur daha sonra da müdür oldu.

İhsan Bey, İstanbul Telgraf Müdürlüğü sırasında kurduğu PR Gizli Telgraf Merkezi sayesinde Ankara ile işgal altındaki İstanbul'un haberleşme sorununu çözdü. Millî Mücadele'ye katkılarından dolayı 14 Şubat 1926'da beyaz şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirildi. İhsan Bey'in anılarının Millî Mücadele ve PR Gizli Telgraf Merkezi ile ilgili bölümü, bilimsel bir kitap;¹ İstanbul'un işgalinin

¹ Halil Özcan, *Atatürk'ün Özel Şifre Hattı PR Gizli Telgraf Merkezi*, Telgrafhane Yayınları, Ankara, 2023. Eser, 2019 Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülüne değer görüldü.

Ankara'ya bildirilmesindeki katkısıyla² Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Çanakkale Boğazı'nın ablukaya alınması ve Bozcaada'nın işgaline ilişkin anıları³ ise ayrı birer makale olarak yayımlandı. Bu çalışmalarda, İhsan Bey'in anılarında aktardığı bilgilerin arşiv belgeleri ve bilimsel çalışmalarla uyumlu olduğu tespit edildi.

İhsan Bey'in 1922 yılına kadar aldığı notlarından oluşan anılarının içerisinde; II. Meşrutiyet'in ilanı ve I. Dünya Savaşı sürecinde İstanbul'da yaşananlara dair kıymetli bilgiler yer almaktadır. Bu çalışmada ise İhsan Bey'in Bozcaada'nın işgalinden bir gün sonra başlayan esaret sürecindeki gözlemleri ile Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu acizliğe dair kimi çarpıcı bilgiler yer almaktadır.

İngiliz Kablo Şirketi'nde çalışan İhsan Bey, 30 Ocak 1912'de ikinci kez, Bozcaada'ya İngiliz Kablo Şirketinin telgraf memuru olarak tayin edildiğinde, İtalya ile Trablusgarp savaşı devam ediyordu. Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında, Çanakkale Boğazı ile Boğazın yakınındaki Boğaz önü adası olarak da anılan Bozcaada, öncelikli hedefler arasındaydı. İhsan Bey, Trablusgarp Savaşı'nda, 18 Nisan 1912 sabah saat 9.00'da üç İtalyan zırhlısının, Çanakkale Boğazı'na girme teşebbüsüne, Balkan Savaşı'nda⁴ ise Bozcaada'nın işgaline tanıklık etti.⁵

Bozcaada'nın işgalinden⁶ önce, Balkan Savaşı'nın başladığı günlerde, Rum okulundaki sınava davetli olan Kaymakam (Eyüp Bey), İhsan Bey'i de yanına alarak okula gitti. Okul Müdürü Panaritos (Panaretos)⁷ Kaymakam ve İhsan Bey'in huzurunda bir (Rum) öğrenciye ilk soruyu coğrafyadan sordu. Devamında “*Averof'un memleketi neresidir*” diye sordu. Bu soru üzerine Kaymakam, İhsan Bey'in

² Halil Özcan, “Millî Mücadele’de İstanbul Merkez Telgrafhanesi’nin İşgali (16 Mart 1920) ve Ankara’nın Tepkisi”, *Modern Türklük Araştırma Dergisi*, Cilt 15, Sayı 3 (Eylül 2018), s. 331-353.

³ Halil Özcan, “Telgrafçı İhsan (Pere) Bey’in Gözünden Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sırasında Çanakkale Boğazının Ablukası ve Bozcaada’nın İşgali”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 18, Sayı 35 (Bahar 2022), s. 103-135.

⁴ Karadağ'ın 8 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilanı ile başlayan Balkan Savaşı, 18 Ekim'de Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın da katılımıyla genişledi bk. Sezai Öztaş ve Şenol Koçan, “II. Balkan Savaşı'nda Doğu Trakya'nın Bulgar İşgalinden Kurtarılması,” *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, INCSOS VIII Özel Sayısı, 2023, s. 274-276.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Özcan, agm., s. 115-117.

⁶ Bozcaada'nın işgalinin ayrıntıları için bk. Özcan, agm., s. 123-130.

⁷ Bozcaada İlköğretim Müdürü Kyriakos Panaretos için bk. Esra Baş, *Cumhuriyet Döneminde Gökçeada ve Bozcaada Rumları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020, s.90.

yüzüne baktı. Dışarı çıktıklarında İhsan Bey, Averof⁸ kelimesinin ne anlama geldiğini Kaymakam'a anlattı. Bu duruma sinirlenen Kaymakam, okul müdürünü sonradan çağırarak ona çok sert tepki gösterdi.⁹

Balkan Savaşları'nda müttefik Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti için yaptığı plana göre, Yunanistan ve Sırbistan Türk ordusunu Makedonya'da tutarak Arnavutluk'tan gelebilecek kara yardımını önleyecekti. Yunan donanması ise, Makedonya'ya Türk birliği gönderilmesini engellemek için¹⁰ Çanakkale Boğazı'nı ve Batı Anadolu sahillerini ablukaya alarak Kuzeydoğu Ege adalarından başlamak üzere adaları işgal edecekti.¹¹ Bu plan doğrultusunda, savaş başladığında, Yunan donanmasının Averof zırhlısı¹² liderliğinde altı muhrip ve bir denizaltıdan oluşan birinci filosu ile üç zırhlı, sekiz muhrip ve iki torpidobottan oluşan ikinci filosu, bir yandan Ege Denizi'ndeki adalara karşı harekâta başlarken diğer taraftan Çanakkale Boğazı'nı ablukaya aldı.¹³

Yunan donanması, boğazlar güvenlik sisteminin stratejik birer parçası olarak değerlendirilen; Limni'yi, 22 Ekim'de¹⁴ İmroz ve Taşöz'ü ile Strati ve Nikarya'yı

⁸ Yanya yakınlarındaki Metsovaya'da doğan ve amcasının mirası kendisine kalan George Averof, Kırım Savaşı sırasında Rus ordusunun ihtiyacını karşılaması sonucunda kısa sürede zenginleşerek İskenderiye'de bankerlik yapmaya başladı. Bekâr olan Averof, malvarlığını Yunan donanmasına bağışladı bk. Necmi Odabaşı, "Yunan Zırhlısı Averof'un Osmanlı Donanması ve Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 18, Sayı 29, 2015/2, s. 214.

⁹ *İhsan Pere'nin Yayınlanmamış Amları*, Mete Pere'nin Özel Arşivi, s.38.

¹⁰ Necdet Hayta, *Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2008, s.5.

¹¹ Hazal Papuççular, *Türkiye ve Oniki Ada 1912-1947*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s.16.

¹² XX. yüzyıl başında siyasî birliğini yeni kuran İtalya, Orlando kardeşlere yaptırdığı üç zırhlıdan ancak ikisini satın aldı. Orlando kardeşler de 1909 yılında, ellerinde kalan bu üçüncü gemiyi satmak için Osmanlı Devleti'ne teklifte bulundu. Ancak Osmanlı Hükümetinin ekonomik sıkıntılar nedeniyle biraz çekimser kalması üzerine Yunanlar, George Averof Vakfının yardımıyla zırhlıyı alarak buna Averof'un ismini verdi bk. Odabaşı, a.g.m., s. 214.

¹³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, IX. Cilt İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s.321.

¹⁴ Hüsni Özlü, "Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl XII, Sayı 25, 2012 Güz, s. 13-16.

31 Ekim’de,¹⁵ Semadirek’i 1 Kasım’da,¹⁶ Bozcaada’yı 7 Kasım’da,¹⁷ Sakız’ı 3 Aralık’ta, Midilli’yi 7 Aralık’ta¹⁸ ve Sisam Adası’nı da 15 Mart’ta¹⁹ işgal etti.

Limni Adası’nın işgal edilmesinin ardından, 26 Ekim 1912’de, iki Yunan torpidosu, henüz işgal edilmemiş olan Bozcaada’ya çok yakın geçmişti. Bu durumdan haberdar olan Rum Okul Müdürü Panaretos, öğrencileri toplayıp tepeye çıkartarak dönüşte Yunan torpidolarını selamlamıştı. Hatta işgalden birkaç gün önce de Bozcaada’nın yakınlarından torpidolar geçerken, papazın elindeki istavrozlu ile onları takdis etmesine kimse ses çıkaramamıştı. Diğer adaların işgali başladıktan sonra yaşanan bu gelişmeleri İhsan Bey, “*Hristiyan abalının (adada) ayaklanmakta*” olduğuna dair bir telgraf ile İstanbul’a bildirdi. Artık Bozcaada’nın işgali an meselesi olduğu bu günlerde, “*ben ölmeden yer teslim etmem*” diyen Bozcaada Kaymakamı, adaya silah getirmek üzere Çanakkale’ye geçti. Bozcaada Kaymakamı, silah işini çözmüş olarak 1 Kasım günü, adanın karşısına gelerek silahlarla birlikte adaya gelmek için fırsat beklemeye başladıysa da 4 Kasım’da, Yunan torpidoları özellikle adanın Anadolu tarafında olmak üzere daha sık dolaşmaya ve adayı ablukaya almaya başladığı için silahlar adaya getirilemedi.²⁰

Nihayet Yunan donanmasının 6/7 Kasım’da Bozcaada’ya gelen Averof Zırhlısı liderliğindeki Amiral Konduriotis (sekiz torpidoluk) filosu,²¹ 7 Kasım 1912²² günü saat 10 sıralarında denizden ve karadan savunmasız olan (adada sadece asayişli sağlamakla görevli birkaç jandarma vardı) Bozcaada’yı işgale başladı.²³ İngiliz Kablo Şirketi Telgraf Memuru İhsan Bey, görevi olmamasına

¹⁵ Karal, *age.*, s.321.

¹⁶ Hayta, *age.*, s.6.

¹⁷ Hayta, Ada’nın işgalini 3 Kasım (bk. Hayta, *age.*, s. 6); Pere ise anılarında 6 Kasım olarak vermektedir (bk. Pere, *age.*, s. 39.) Genelkurmay’ın Balkan Harbi Kronolojisinde de işgal tarihi 7 Kasım olarak yer almaktadır; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 55.

¹⁸ Karal, *age.*, s.321.

¹⁹ Hayta, *age.*, s.6.

²⁰ Pere, *age.*, s.38.

²¹ *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi VII nci Cilt Osmanlı Deniz Harekâtı 1912-1913*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993, s. 79.

²² Bozcaada 7 Kasım’da işgal edilirken Yunan ordusu aynı gün Selanik’e yürüyordu (*Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 54-56).

²³ Bozcaada’nın da işgal edildiği 7 Kasım’da Yarhisar Muhribi, Silivri’ye dönerken Asaritevfik Zırhlısı, Tekirdağ’ın arkasında bulunan tepelerde Bulgar keşif birlikleri görülmesi üzerine topçu ateşine başlamıştı. Asaritevfik Zırhlısı Komutanı Tekirdağ’daki durumun fena olduğunu bildirdiği

rağmen, an be an işgalin tüm gelişmelerini İstanbul'a telgrafla bildirmekteydi.²⁴ Telgrafhane işgal edildiğinde İhsan Bey, gelişmeleri İstanbul'a bildirmeye devam ettiği için işgalci subay, İhsan Bey'in elini telgraftan çekmesi gerektiğini sert bir tonla bildirerek içeridekileri dışarı çıkardı. Aynı akşam işgalciler, adada bulunan asker ve memurları yerli Rumların yardımıyla toplayıp adanın kalesine hapsedmeye başladılar.²⁵

İhsan Bey'in Tutuklanması, Esaret Yolculuğu ve Limni'deki Esareti

İşgalin ertesi günü²⁶ kahvede oturan İhsan Bey, adaya Kaymakam atanan Yunan Yüzbaşı İstematelos'un talimatı gereği, iki süngülü asker eşliğinde kaleye götürüldü. Kaymakam, İhsan Bey'e, "*Sen telgrafçısın değil mi*" diye sorduktan sonra Rum Okul Müdür Panaretos'u çağırdı. İhsan Bey, bir saat kadar burada bekletildikten sonra diğer salona alındı. Belli ki, Rum Okul Müdürü, İhsan Bey'i işgalci Kaymakam'a şikâyet etmişti. Bu arada Rum ve Müslüman ahalden ele geçirilen silahlar da burada toplanıyordu. İhsan Bey'in görebildiği kadariye silahlar arasında iki tabanca ve on tüfek vardı. Bu ortamda İşgal Komutanı ve Kaymakam olan zat, içeri girdi. Hiddetle, "*700 yeni mavzer isterim, akşama kadar gelmezse nasıl Türkler Epir'de kadınları çocukları kestilerse ben de burada bütün Türk mahallesini yakacağım*" tehdidini savurdu.²⁷ Askerî direniş olmadan savunmasız Ada'yı kolaylıkla işgal eden Yunan komutan, Ada'daki Türklerin olası direnişlerinin önüne geçebilmek ve kendi işgallerini kalıcı kılabilmek için onların silahlarını topluyordu.

Bir akşam önce tutuklanan Türk memurlar da salona getirildi. Memurların "ağlaşmaları" üzerine İhsan Bey ayağa kalktı. Tam bu sırada Kaymakam'ın dışarıdan geçtiğini gördüğü halde, esir Türklere, "*...Duyduğunuz mu kaymakam ne dedi: Bunlar buraya medeniyet getirmişler. Mademki öyledir, medeniyet kaidelerinden dışarı çıkmazlar. Ayıptır çocuklar gibi ağlaşmayın*" dedi. İhsan Bey, konuşmasına devam ederken omzuna bir el dokunduğu için sustu. Omzuna dokunan ele döndüğünde

için Mesudiye Zırhlısı ile Hamidiye Kruvazörü de oraya sevk edildi bk. *Osmanlı Deniz Harekâtı...*, s. 104-108. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Ege Adaları ile Bozcaada işgal edilirken Osmanlı Donanması Marmara'da bulunuyordu.

²⁴ 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edildiğinde İhsan Bey, bu kez işgalci, an be an, Ankara'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya Telgraf Memuru Manastırlı A. Hamdi aracılığıyla bildirecekti bk. Pere, *age.*, s. 68-69.

²⁵ Özcan, "Telgrafçı İhsan (Pere) Bey'in Gözünden..." s. 127-128.

²⁶ İhsan Bey, 8 Kasım'da tutuklanırken, Selanik Kumandanı Tahsin Paşa, tek silah atmadan mütareke şartlarını ve Selanik şehrini kayıtsız şartsız teslimini kabul ettiğini Yunanlara bildiriyordu bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 54-56.

²⁷ Pere, *age.*, s. 40.

Kaymakam'ın kendisine sert sert bakarak, “*Bre ne söylüyorsun*” sorusuyla karşı karşıya kaldı. Sonra Kaymakam orada bulunanlara, “*Rumca bilen bu telgrafçının ne söylediğini bana anlatsın*” dedi. Birisi ayağa kalkarak İhsan Bey'in söylediklerini aynen Rumcaya tercüme etti. Bunun üzerine Kaymakam, konuşmadan hoşlanmış olarak, “*Bravo bu kadar adam arasında senden başka anlayışlı yokmuş, devam et*” diyerek çıkıp gitti. İhsan Bey, gözetim altına alınanlarla birlikte geceyi kalede tahtaların üzerinde geçirdi.²⁸

Ertesi gün, (9 Kasım'da),²⁹ iki asker refakatinde evine gönderilerek ailesiyle sadece beş dakika kadar görüşmesine izin verildi. Evden kaleye geldiğinde İhsan Bey, Ada'da görevli jandarmaların bir torpidoya bindirilerek Limni'ye gönderildiklerini gördü. İşgal Kumandanı, kaledeki büyük salonda, (yerli) ahaliyi sıkıştırarak kesinlikle 700 yeni mavzer isteğini tekrar etti. İhsan Bey, Kumandanın yanına ilerleyerek “*Boşuna bizleri burada alıkoyup ahaliyi sıkıştırıyorsunuz, silahlar geldi lakin karşıda*” dedi. İhsan Bey'in bahsettiği Ada'nın karşısındaki silahlar, Bozcaada işgal edilmeden önce Türk Kaymakam'ın Çanakkale'den Ada'nın savunması için bulduğu ancak Ada'ya getiremediği silahlardı. İşgalci Subay, İhsan Bey'e dönerek “*İyi bir adam olsa idin seni de bırakırdım*” dedi. İhsan Bey'in kabahatinin ne olduğunu sorması üzerine, “*Daba ne istersin İstanbul'u alt üst ettin çok söylenme sus*” diyerek çıkıp gitti. Belli ki İhsan Bey'in görevi olmamasına rağmen, İstanbul'daki Türk makamlarına Ada'da olup bitenleri ve işgali bildirdiğini öğrenmişlerdi. Ancak İhsan Bey'i asıl üzen ise kendi şirketinden Telgraf Müdürü ve memurlarının kendisini aramamasıydı.³⁰

İhsan Bey'in geceyi yine kalede ve tahtanın üzerinde geçirdiğinin sabahı, artık kalede tutulanların buradan nakline karar vermiş olacaklar ki, esirlerden isteyenlerin evlerine kadar gidip aileleriyle vedalaşmaları söylendi. Bunun üzerine İhsan Bey, İngiliz Kablo Şirketinin Bozcaada Müdüründen para alarak evine bırakıp eşi ve çocuğuyla vedalaştı. Yanına da iki lira harçlık ile bir battaniye alarak kaleye döndü. İhsan Bey, Bozcaada'daki ilk görevinde tanışıp dost olduğu Fransız kurtarma vapurunun kaptanı olan Yorgi'nin³¹ “*Merak etmesin bıraktracağım*” dediği

²⁸ Pere, *age.*, s. 39-40.

²⁹ İhsan Bey, tutuklu bulunduğu Bozcaada Kalesi'nde, 9 Kasım'da, ailesiyle beş dakikalık görüşmesine izin verilirken, Karaburun Yunan kuvvetlerine teslim ediliyor, Yunan 1nci Tümenine bağlı birlikler Selanik'e giriyordu (*Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 58).

³⁰ Pere, *age.*,s. 41.

³¹ İhsan Bey, 1907'de Ada'ya ilk defa atandığında dost olduğu Fransız (kurtarma) vapurunun kaptanı olan Yorgi'nin, dört beş lisan bildiğini aynı zamanda dalgıçlık yaptığını belirtir. Boğaz önü Adası Bozcaada'da fırtınalı havalarda Fransız, İngiliz, Alman ve İsveç'e ait ondan fazla kurtarma vapuru kapitülasyonlardan istifade görev yapmaktaydı bk. Pere, *age.*, s. 16-18. İhsan Bey, 5 Ekim 1912 gününü anlattığı anılarında, Frans kurtarma gemisi kaptanı Yorgi'nin iki ay önce çekildiğini, 31 Ekim

haberini aldı. Ancak kaledeki esirler sandallarla torpidolara gönderilirken Kaptan Yorgi, İhsan Bey'in sandalındaydı. İhsan Bey'e yaklaşarak “*Sana evelden haber yolladım, ailen için söylemediler mi?*” diye sordu. İhsan Bey, bu soruları rutin ahbablık gereği hatır sorma olarak değerlendirmişti. Ancak belli ki, açık konuşmaya cesaret edemediği için İhsan Bey'e iyilik yaparak onun ailesini Ada'dan göndermesini istemişti. Esirler, üç torpidoya paylaştırılarak iki buçuk saatlik “*oldukça yoğun dalgalar içerisinde geçen*” zorlu bir yolculuktan sonra Limni Adası'nın³² Mondros Limanı'na götürüldü.³³

Mondros Limanı'na geniş bir kanalla girildiğinde kocaman Liman'da bütün Yunan donanmaları bir aradaydı. Bir deniz altı gemisi de dalıp çıkarak manevra yapıyordu. Torpido yolculuğunda askerlerin özenli davrandığına tanıklık eden İhsan Bey, Liman'ı gördüğünde, “*Cenabı hak bize neler vermiş de kadrini bilememişiz*” diye düşünmekten kendisini alamadı. Yaklaşık yarım saat sonra bir subay, torpidoya sandalla yaklaşarak İhsan Bey'i ve esirleri teslim alıp karaya çıkardı.³⁴

Limni Adası, Çanakkale Boğazı'na nispeten daha uzak olduğu için Yunanlar, burasını ana üs olarak kullanırken Boğaz'a yakın olan Bozcaada'yı bir muhrip üssü haline getirdiler. Albay Bratsanos komutasındaki Niki sınıfı dört muhrip, iki torpidobot ve bir deniz altı Bozcaada'da üslenerek boğazı yakından gözetlemeye başladı.³⁵

Esirler, karaya çıktıktan sonra, başlarındaki Subay, Limni'de esirleri yatıracak ev aradıysa da bulamadı. Ada'da aynı zamanda iki alaydan fazla olan Yunan askerî mevcuduna bir de esirler eklendiği için evlerde boş yer kalmamıştı. Sonunda Türklerden kaldığı ve yağmalandığı anlaşılan, bütün camları kırık, bir metruk ev bulundu. Evde sadece oturabilmek için tahtalar vardı. Esirlerin başına Türkçe bilen bir Bahriyeli ve beş de muhafız asker verdiler. Türkçe bilen Bahriyeli, masrafları esirlerin karşılayacağını söylediği için biraz yiyecek tedarik ettiler. Ancak asıl sorun gece yaşandı. Sabaha kadar soğuktan Türk esirlerin kemikleri

günlü anılarında ise Yorgi'nin Frans'ın eski kaptanlığını yaptıktan sonra Averof'un birinci pilotu olduğunu yazmakta bk. Pere, *age.*, s.37-38, ancak 31 Aralık günlü anılarında ise Bozcaada'dan mektubu getireni, Frans Vapuru Kaptanı Yorgi olarak açıklasa da Yorgi'nin Averof'un pilotu olduğundan bahsetmemektedir bk. Pere *age.*, s. 54.

³² Lemnos ya da Limnos olarak da bilinen Ada, Pers, Atina, Roma, Bizans, Venedik-Ceneviz egemenliklerinden sonra 1456'da Türk idaresine girdi. Ada 21 Ekim 1912'de Yunanistan tarafından işgal edildi bk. Sabri Can Sannav, *Yakın Dönemde Limni Adası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, 2004, s. iii.

³³ Pere, *age.*, s. 41-42.

³⁴ *age.*, s. 42.

³⁵ *Osmanlı Deniz Hârekâtı...*, s. 132.

sızladı. Ertesi gün gelen Yunan subayına kaldıkları yerin durumunu anlattıklarında, subay, Ada'da çok asker olduğu için başka yer bulunmadığını söyledi. Nöbetçi askerlere yanlarına bir asker vermek suretiyle esirlerin istedikleri zaman ihtiyaçlarını tedarik edebilmeleri için talimat verildi. İhsan Bey³⁶ de yanında bir asker ile çarşıya giderek yiyecek temin edip döndü. Masrafları esirler ortak karşılansalar da her şey ateş pahasıydı. Tekrar ihtiyaçları olduğunda, nöbetçi asker, başlarındaki nöbetçi subayın değiştiğini bahane ederek onlara çarşı izni vermek istemedi. İhsan Bey, kendisinin alışverişinden askerin, nemalanmak istediği sonucunu çıkardı. Ancak yapacak da bir şey yoktu.³⁷

Esirlerin arasında bulunan Evkaf Memuru, gece ihtiyacını gidermek için evden dışarı çıktığında, dışarıdaki nöbetçinin tamamen sarhoş olduğunu gördü. Hemen içeri gelip durumu arkadaşlarına anlatarak nöbetçinin silah ve fişeklerini alıp birlikte kaçmayı teklif etti. Ancak İhsan Bey ve esirler, Ada'dan kaçmanın mümkün olmayacağını düşünerek bu teklife karşı çıktı. Sabah olduğunda İhsan Bey, bir mektup Atina'da bulunan İngiliz Kablo Şirketi'nin Başmüdürü Anderson'a, bir mektup da Bozcaada'ya ailesine yazdı. Ailesine rahatının iyi olduğunu yazarken, Atina'ya yazdığı mektubu sansürü de düşünerek dikkatle kaleme aldı. Nihayet işgalci bir subay, Atina'ya mektubu kimin yazdığını sorduğunda İhsan Bey'e teşekkür etti. İhsan Bey Bozcaada'dan gelen diğer memurların aşağıda bir ambarda tutulduklarını öğrendi. O günden itibaren esirlere günlük iki galeta ile biraz peynir vermeye başladılar.³⁸

12 Kasım akşamı, saat 7'de, soğuk ve yağmurlu bir havada esirler deniz kenarına indirildi. Esirlerden kırk kadarının bir kömür dubasına doldurulmasıyla İhsan Bey'in deyimiyile “*sefalet*” başladı. Duba oturduğu için esirler, bir yandan sınırlıklam ıslanırken diğer yandan da kömür karası içerisinde kaldılar. Hareket gerçekleşmeyince bu kez esirleri, ufak bir bahriye motorunda üst üste kömürlüğe kadar, sıkıştırdılar. Daha sonra esirleri, bin bir zorlukla Liman'da duran John Şirketinin Atina isimli vapuruna çıkardılar. Bir Yunan subayı, esirlerin içerisinde bir jandarma subayını, bir komiseri ve Liman Başkanını alıp kamaraya götürdü. Bunun sebebi Taşöz Liman Başkanı cebinden çıkardığı usturayı jandarma subayına göstererek, bununla tıraş olabileceğini söylemesiydi. Biraz sonra vapurda bulunan 96 kişinin üstleri tek tek aranarak çakıları dâhil tehlikeli görülebilecek her şey ellerinden alındı. Sonra 96 esir vapurun baş ambarına dolduruldu. Ancak su olmadığı için vapurdaki el tulumbası çekildiğinde geminin

³⁶ Limni'de metruk bir evde ilk gecesini geçirdikten sonra uyandıği gün olan 11 Kasım'da Yunan Kralı Yorgi, Selanik İstasyonunda büyük bir törenle karşılanıyordu (*Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 61).

³⁷ Pere, *age.*, s. 42.

³⁸ *age.*, s. 42-43.

dibinde biriken kıpkırmızı sintine³⁹ suyunu çekmeye başladılar. Bir yandan galeta ve peynir diğer yandan tulumbadan çıkan demirli su ile mideleri betonlaştığı için kabız oldular. Geceyi bite bile aldırış etmeden geçirdikten sonra, sabahleyin vapur demir aldı. Hava oldukça sert ve yağmurlu olduğu için 3-4 mil açıldıktan sonra ambarın kapaklarını kapattılar. Havasızlığın da etkisiyle esirlerin hemen tamamını deniz tuttuğu için esirlerde kuzmalar başladı. Esirlerin bağırmasını önce duyan olmasa da bir müddet sonra kapakları açtıklarında yağmurdan ıslanılmasını diye kapattıklarını söylediler. Vapurda bulunan İmrozlu (Gökçeadalı) Rum yolculardan birisi, esirler arasındaki koca sakallı şeriyeye kâtibini göstererek, “*Şu sakallı şöyle bir yakalasam kafa elimde kalır*” diye Yunan askerlerini tahrik ediyordu. Esirler arasında bulunan Karamanlı (Ortodoks Türk)⁴⁰ bir jandarma askerine de “*Türklerle hizmet ediyorsun*” diye hakaret ediyorlardı. Biraz sonra hava şartlarının daha da kötüleşmesi üzerine vapur Mondros Limanı’na geri dönmek zorunda kaldı.⁴¹

Esirlerin Atina Yolculuğu ve İhsan Bey’in Esaret Günleri

Ertesi akşam (13 Kasım) üç esirin daha vapura bindirilmesiyle yorgun, uykusuz ve pislik içerisindeki esirlerin vapuru, saat 9.00’da Mondros’tan hareket etti.⁴² 15 Kasım günü Psara⁴³ Adası’ndan birkaç yolcu vapura binerken Ada’nın yerli Rumları, vapura gelerek Türk esirlerle alay etti. Psara Tapu Kâtibinin anlattığına göre, torpidonun Adalı olan kaptanı, torpidoyu ateşlediğinde ahali diğer (Türk) memur ve jandarmalara hücum etti. Ancak papaz, halka engel olarak saldırıya uğrayanları evinde saklasa da Türklerin evleri yağmadan kurtulamadı.

³⁹ Sintin, gemi teknesi ve ambarlarının alt yuvarlak kısmına, tekne dibinin bordaya döndüğü yerde geminin makine ve kazanların bulunduğu su hattı altında kalan iç kısımdaki çukurdur. Gemi içerisinde sızan sularla makine ve kazan dairelerinden akan yağların depolandığı bölgeye de sintine bölgesi denir bk. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sintine-nedir-sintine-atigi-ne-demek-41267268>). Sintinede toplanan atık su, yüksek oranda kirlilik içermekle birlikte korozif, toksik ve yanıcı/patlayıcı özelliğe sahiptir bk. Necla Demiray, *Sintine Sularından Kaynaklanabilecek Deniz Kirliliğinin Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Isparta, 2006, s. iv.

⁴⁰ Bizans’a hizmet gereği bazı Türklerin zamanla Hıristiyanlığı kabul ettiği ve bunların bazılarının Anadolu’ya geri döndüğü tahmin edilmektedir bk. Yonca Anzerlioğlu, “Tarihi Verilerle Karamanlı Ortodoks Türkler,” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 51, 2013, s. 171-188.

⁴¹ Pere, *age.*, s. 43.

⁴² İhsan Bey’in zorlu esaret yolculuğu devam ederken 14 Kasım’da Selanik’te halk sokaklarda süngüleniyordu bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 64.

⁴³ Psara (İpsara) Adası, Sakız Adası’nın kuzeybatı açıklarında yer alan İpsara Adası, Midilli, Sakız, Koyun Adaları ve Sisam ile birlikte Saruhan Adaları içerisinde yer almaktadır (bk. Fuat İnce, “Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (Lozan Barış Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s. 103.)

Ayrıca torpidonun kaptanı, işgali fırsata çevirerek Duyunu Umumiye'den 150, Belediye kasasında bulabildiği 20 lirayı cebine indirdi.⁴⁴

Esirleri taşıyan vapur, gece saat 10'da Pire⁴⁵ Limanı'na gelse de esirler, sabaha kadar ambarda bekletildi. Sabah saat 07'de Pire Limanı Başkanı vapura gelip esirlerin isimlerini okuyarak onları yukarı çıkardı. Çatanalara (deniz teknesi) bindirdikleri esirleri rıhtıma çıkardılar. Neredeyse bütün Pire halkı, sandallarla dolu rıhtıma gelerek esirleri izliyordu. Jandarmalar da düzeni sağlamakla uğraşiyor ve esirleri, ikişerli sıra yaparak tren istasyonuna doğru götürüyordu. Bu arada Liman'daki tüm vapur ve gemilerin düdük seslerine, ahalinin esirlere bağırarak ettikleri küfürler eşlik ediyordu. İhsan Bey'in öğrendiğine göre, buradaki sevincin sebebi Selanik'in⁴⁶ Yunan ordusu tarafından alındığı için esirlerin Selanik'ten getirildiğini düşünmeleri idi.⁴⁷ Birçok jandarmanın gözetiminde bin bir güçlkle esirleri istasyona götürüyorlardı. Yolda adamın birisi yüksek bir yere çıkıp esirlere bakarak “*Nerede ... Mahmut Paşa,*⁴⁸ *hani Atina'da kahve içecekt?*” diye bağırıyordu. İhsan Bey bu sözü duyduğunda Mahmut Şevket Paşa'nın İstanbul'da verdiği bir nutukta, “*Bir ayağım Sofya'da, bir ayağım Atina'da*” sözünü içini geçirerek hatırladı. İstasyona geldiklerinde esirler bir daha sayılırken, ahalinin esirlere hakaretleri de devam ediyordu. İhsan Bey etrafına baktığında bir İngiliz gazete muhabirinin notlar aldığını fark etti. Gazeteci yanlarından geçerken İhsan Bey, esirlerin Selanik'ten değil, adalardan toplanan jandarma ve memurlar olduklarını söyledi. Trene bindikten birkaç istasyon sonra indirilerek yeniden sıraya geçirilip bekletildiler. Biraz sonra karşılına talimden dönen bir bölük istihkâm askerleri dikildi. Bunu gören bir (Rum) kadın ileriden askerlere, “*Ne duruyorsunuz ateş etsenize*” diye bağırarak esirlere hakaret ediyor, onları hedef gösteriyordu. Esirlerin arasında bulunan bir jandarma subayı ile Taşöz Limanı Başkanını alıp başka yere

⁴⁴ Pere, *age.*, s. 44.

⁴⁵ Yunanistan'da Attika coğrafi bölgesinde Atina'ya 12 km uzaklıktadır bk. Seyfettin Ceylan ve Ramazan Erturgut, *Serbest Liman Uygulamaları, Liman Merkezli Lojistik ve Kravaziyer Turuzmi; Antalya Limanı*, Paradigma Akademi, İstanbul, 2020, s. 92.

⁴⁶ Selanik, 8 Kasım 1912'de Yunanlara teslim edildi bk. Nuri Yavuz, “Birinci Balkan Harbi ve Selanik'in Kaybı”, *Gazî Akademik Bakış*, Cilt 1, Sayı 2, Yaz 2018, s. 139. Ancak Genelkurmay, Selanik'in işgal tarihi 9 Kasım 1912 olarak vermektedir, bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 58-61.

⁴⁷ Selanik'te bulunan Türk esir subay ve erlerinin gemilerle Yunanistan'a nakledilmeleri 16/18 Kasım 1912'de başladı bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 67 .

⁴⁸ Sadrazam ve Harbiye Nazırı olan Mahmut Şevket Paşa, 31 Mart Vakası sırasında Harekât Ordusu'nun başında İstanbul'a gelmesiyle siyaset sahnesine çıkmış oldu. Arnavut isyanlarındaki sert tavrı ile Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında aldığı askerî kararları eleştirilen Mahmut Şevket Paşa, İttihatçı olarak algılandığı için 11 Haziran 1913'te otomobili ile Babıali'ye giderken suikasta uğradı bk. Hacer Göl, “Belgelerle Mahmut Şevket Paşa Suikastı”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Mart 2021, Cilt 7, Sayı 1, s. 334-337.

götürdüler. Kalan esirler de ikişerli sıra ile yürüyüşe geçirildi. Yaklaşık yarım saatlik bir yürüyüş sonrası Ruf (Rufi)⁴⁹ denilen bir yere ulaştılar.⁵⁰

Pire'de esirlerin başlarında 80 jandarma varken burada sadece üç jandarma kaldı. Ruf'ta geldikleri yer, iki alayın barınabileceği kadar büyüklükte bir istihkâm kışlasıydı. Kışlaya giderken yolda kadınlar, esirlerin yanına yaklaşarak küfürler ediyordu. Kışlanın içerisinde esirler bir koğuşa dolduruldu. Yan koğuşlar da Türk esirlerle doluydu. Ancak onların içerisinde hiç asker yoktu. Hemen hepsi köylüydü. Esir koğuşların kapılarında süngülü askerler nöbet tutuyordu. Gece yarısı pek çok sarhoş Yunan askeri, esir koğuşlarının kapısına kadar gelerek içeri girmek istediye de nöbetçiler bunlara engel oldu. Sarhoş askerler, sazlarıyla ey gaziler marşı çalarak kendi koğuşlarına döndü.⁵¹

17 Kasım'ın pazar günü olması sebebiyle Atinalılar, esirlerin tutulduğu yere kadar gelip Türk esirleri seyrediyor, Türklere sordukları sorulara da İhsan Bey tercümanlık ediyordu. Öğleye doğru esirlerin bulunduğu yere gelen insanların sayısı arttığı için askerler, esirlerin pencerelerini kapadıkları gibi halkı da tüfeklerine süngü takarak oradan uzaklaştırmaya çalıştı. Direnenlere de ateş etme tehdidinde bulundular. Akşama doğru yanlarında subaylarla esirlerin yanına gelerek İhsan Bey ile konuşanlar oldu. Bunlar, İhsan Bey'in ve esirlerin adalardan geldiklerini öğrendiklerinde çok dikkat kesiliyorlardı. İhsan Bey'e de memur olduğu için, "Yakında serbest bırakılırsınız" diye tesellide bulunuyorlardı. Yemek olarak sabahları ekmek, peynir ve akşamları da zeytin veriliyordu. Haftada iki gün zeytinyağlı fasulye çorbasına benzer bir yemek verseler de kişi başına ancak on fasulye düşebiliyordu.⁵²

18 Kasım günü, İhsan Bey'in kaldığı koğuşun bitişiğine Kayalar'dan (Kayılar'dan) 300 esir daha getirildi. Getirilen esirler, dörder dörder birbirlerine bileklerinden o kadar sıkı bağlanmışlardı ki, bileklerinden çıkan kanlar pıhtılaşmıştı. Aslında bileklerindeki kanın sebebi, yolda önlerine çıkan Andart olarak adlandırılan eşkiyanın, asker korumasına rağmen esirlerin üzerine ateş açarak iki kişiyi öldürdüğü olayın yaşanmasıydı. O esnada birbirine bağlı olan dört

⁴⁹ İhsan Bey'in "Rufi" olarak belirttiği Atina'da bulunan Ruf esir kampına, 20 Ekim 1912'de Alasonya'da (Tesleya bölgesinde bir şehir) esir düşen Türk askerleri getirilmişti bk. Esra Özşüer, "I. Balkan Savaşında Yunanistan'da Esir Düşen Müslüman Türkler", *Uluslararası Türk Savaş Esirleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İstanbul, 2017, s. 421.

⁵⁰ İhsan Bey, 16 Kasım'da esir kampına getirildiğinde, Selanik'teki Türk esir subay ve erler de gemilerle Yunanistan'a nakledilmeye başlandı; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 67.

⁵¹ İhsan Bey, Büyük Taarruz sonrası Ankara'ya getirilen Yunan esirlere, hiçbir hakaret edilmediği dünyaya örnek olacak medeni muameleye tanıklık edecekti; bk. Pere, *age.*, s. 45.

⁵² Pere, *age.*, s. 45.

kişilik grupların kendilerini korurken can havliyle bilekleri zarar görmüştü. Ancak İhsan Bey'in öğrendiğine göre, Kayalılar, önce teslim bayrağı çekip sonra da düşmana ateş ettikleri için esirler, kötü muamele görüyorlardı. İhsan Bey, defterine “*Galiba bepsini yok edecekler, aldılar başka tarafa götürdüler*” diye not düştü.⁵³

Esirlere verilen battaniyeler nedeniyle esirlerin tamamı bitlendi. İhsan Bey bitlenmenin boyutunu, “*Ceketimizin yakasını çevirdiğimiz vakit yaver kordonu gibi sıradalar*” diye tarif ediyor, her sabah, 40-50 kadar bit öldürdüklerini ifade ediyordu. Ayrıca esirler, tahtaların üzerinde yattıkları için onların her tarafı sızlamaya başlamıştı. Bir müddet sonra Hristiyan esir askerleri serbest bırakmaya başladılar. Bu arada Karamanlılardan bazıları, Yunan askeri olmayı kabul ediyor, Ermeni esirleri de angarya tabir edilen işlerde kullanıyorlardı. Ayrıca bir Bektaşî Şeyhinin kolunu sıvıtop tıkanan helaları temizletiyorlardı. Günün değişmez propagandası ise Rum milletinin alıcenaplığı ile Türkler gibi olmadığı idi. Siviller, seyirci olarak geldiklerinde Türk esirleri Yahudilere benzetmekte, özellikle kadınlar, “*hınzır çiftlar (hileci)*” diye Türkleri tahrik etmekteydi. İhsan Bey bu durumdan rahatsız olduğu için arkadaşlarına sakallarını kesmelerini tembih ediyordu.⁵⁴

Yan koğuşa yaya olarak 400 kadar esir daha getirildi. Bunların içerisinde telgraf tellerini kestikleri gerekçesiyle 12-13 yaşlarında çocuklar da vardı. Yeni gelen esirler de susuzluk nedeniyle akıllarını kaybedecek durumdaydı. Onun için İhsan Bey ve arkadaşları koğuşlarının ortasında bulunan iki büyük kazan suyu onlara götürdüklerinde artık sıraya girmek muhakemesini kaybettiklerinden birbirlerinin ellerinden maşrapayı kapmaya çalıştıkları için sular yerlere dökülüyordu. Hatta kimisinin maşrapayı bekleyecek hali bile olmadığından bazıları kafasını kazana sokuyordu. Bu kargaşalar süngülü askerlerin devreye girmesiyle son buldu. İhsan Bey ve diğer esirler, o gün akşama kadar bu iç burkan durum karşısında kendi hallerine şükrettiler.⁵⁵

Türk esirler, ekmek ve peynir yemenin ve sinteli su içmenin etkisiyle kabızlıktan şikâyetçiydi. Gelen doktor, Türk esirlere Hint yağı önerdi. Ancak esirler, akşam yedikleri zeytinyağlı kuru fasulye çorbası ile daha da berbat hale geldi. Bunun sonucu olarak esirlerin birçoğu kanlı basur oldukları için Yunan askerleri, esirleri helaya götürüp getirmekten bıktı. Türk esirleri, gece ihtiyaçları

⁵³ Aynı yer.

⁵⁴ a.g.e., s. 46.

⁵⁵ Aynı yer.

halinde askerlerin kendilerine izin verebilmesi için onlara birkaç misli de olsa alışveriş yaptırarak onlarla hoş geçinmeye çalışıyorlardı.⁵⁶

21 Kasım sabahı İhsan Bey'in karşısındaki esir koğuşundan iki kişi öldü. Bir gün sonra ise üç esir daha öldü.⁵⁷ Bu gelişmelerden sonra, karşı koğuştaki esir çocuklar serbest bırakıldı. Ancak çocukların babaları, diğer esirler ile başka yere götürüldüler. Babalarından ayrılan çocukların ağlamalarına yürek dayanır gibi değildi. İhsan Bey'in koğuşunda sekiz Karacalili⁵⁸ asker vardı. Bu askerler, Taşoz (Thassos)⁵⁹ Adasına katır almaya gittiklerinde yakalanmıştı. İhsan Bey, onlara asker olduklarını söylememelerini tembih etmesine rağmen, İhsan Bey'e fena halde kızarak kapıdaki çavuşa asker olduklarını söylediklerinde onları askerlerin olduğu koğuşa götürdüler.⁶⁰

23 Kasım günü,⁶¹ İhsan Bey'in bulunduğu Türk esir koğuşuna, Meçova'dan⁶² dokuz esir memur daha getirildi. Memurların anlattıklarına göre, 14 saat direnmenin sonunda Meçova teslim olmuştu. Ancak Meçova Kaymakamı, Hıristiyanlardan aldığı bir diplomayı gösterdiği için serbest bırakılmıştı. Aynaroz'dan⁶³ gelen esir memurlar da yerleşim yerinin eşkıyalar tarafından

⁵⁶ Pere, *age.*, s. 46-47.

⁵⁷ İhsan Bey, esir kampında ölümlere tanıklık ederken 21 Kasım'da Grebene, Gornicevo, Pendi Elona, Nasliç ve Midilli Adası Yunanlar tarafından işgal ediliyordu. Bir gün sonra ise Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ile üç muhrip Çanakale Boğazı'ndan çıktı bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 75-76.

⁵⁸ Bugünkü Makedonya sınırlarında bulunmaktadır.

⁵⁹ Ege Denizi'nin kuzey kıyısına çok yakın bir noktada bulunan adanın Kavala'ya uzaklığı 11 deniz mili ve yüzölçümü 379 km²'dir. 1456'da Osmanlı hâkimiyetine giren Ada, 30 Ekim 1912'de Yunanistan tarafından işgal edildi bk. Süleyman Kızıltoprak, "Taşoz", TDV İslâm Ansiklopedisi, Elektronik Versiyon, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasoz> Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2024. Ancak Genelkurmay yayınlarında Taşoz Adası'nın işgal tarihi 4 Kasım 1912 olarak verilmektedir; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 50.

⁶⁰ Pere, *age.*,s.47.

⁶¹ Meçova'dan Türk esirlerin getirildiği 24 Kasım'da, Sisam Adası Yunan kuvvetlerince işgal edildi bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 77.

⁶²Yanya eyaletine bağlı olan bir kasaba olan Meçova, (bk. Emine Gümüşsoy, "1854 Yanya-Tırhala Olayları ve Osmanlı Devleti", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, Sayı 19, s. 103) Epir ile Teselya arasında yer almaktadır: Bk. İlkay Erken, *Yanya Sancağının İdari Yapısı ve Yerleşim Birimleri (1867-1913)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2021, s. 161. Yunan ordusu, Meçova'ya 13 Kasım 1912'te taarruz gerçekleştirdi; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 64.

⁶³ Aynaroz, Rumca Hağion Oros (kutsal dağ) adının Türkçeleşmesidir. Kuzey Yunanistan sınırları içerisinde Halkidikya Yarımadasının tamamıyla Manastırlarla kaplı olan Ege Denizi'ne uzanan bir ucunda yer alır. Selânik 1430'da Türkler tarafından fethedildiğinde Aynaroz da Osmanlı

basılması üzerine, Rus kilisesine iltica ettiklerini ve sonradan gelen torpidolara teslim olduklarını ancak torpidoda daha büyük eşkıyalık yapılarak esirlerin çınlı çıplak soyundurularak üzerlerinden çıkan 250 lira kadar parayı ceplerine indirdiklerini anlatıyordu. İhsan Bey, esir Türklerin durumundan yoklamaya gelen çavuşa şikâyetçi olduğunda, subay “*Ne yapalım 45 bin kişi olduğumuz*” cevabını veriyordu. İhsan Bey, Atina’da bulunan İngiliz Kablo Şirketinin Müdürü olan Anderson’a bir mektup yazdı. Ancak mektup Fransızca olduğu için esir kampının yöneticileri mektubu geri çevirdi.⁶⁴

24 Kasım günü, İhsan Bey’in bulunduğu esir koğuşunun yanındaki koğuşa, yaklaşık 200 (Türk) köylü esir daha getirdiler. Bu gelen esirler de açlıktan ekmek diye bağırıyordu. İhsan Bey’in bulunduğu koğuşadaki Türk esirler, fazla ekmeklerini koğuşa götürdüklerinde, aç olanlar, o bitkin hallerine rağmen birbirlerini parçalayacak gibi ekmeklere saldırıyordu. Bunların aralarında da süngülü askerler girdi. İhsan Bey, böyle durumları görmektense yaşamamak daha iyi diye düşündü.⁶⁵

25 Kasım günü İhsan Bey’in de aralarında bulunduğu Türk memur esirler, Venizelos’a⁶⁶ memur olduklarından serbest bırakılmaları için telgraf yazdılar. Bunun üzerine ertesi gün bir subay, esir memurları dışarı çıkararak onların sırayla adreslerini aldı. İhsan Bey, 26 Kasım günü nöbete gelen askerlerden birisiyle sohbet ederken, askerinin bir akrabasının İngiliz Kablo Şirketinde telgraf memuru olduğunu öğrendi. Bunun üzerine İhsan Bey, yazdığı kartpostalı şirketinin müdürü Anderson’a telgraf memuru akrabasının ulaştırması için askere bir mecdiye yol parası verdi. 27 Kasım akşamüzeri gelen bir subay, İhsan Bey’in bulunduğu memur koğuşundan dört kişinin ismini okuyarak onları serbest bıraktı. Diğerlerinin de yakında bırakılacağını söyledi. Ertesi gün Anderson’a İhsan Bey’in notunu gönderen asker, müdürden cevabını getirdi. İhsan Bey kendine yardımcı olan Yunan askerinin ismini “*Koço*” olarak anmaya başladı. İhsan Bey, Anderson’un “*Merak etmesin çalışıyorum, kurtaracağım*” duyduğunda çok sevindi. İhsan Bey, Koço için de temiz bir aileden olduğu belli diye düşündü. Koço, artık İhsan Beylerin ihtiyaçlarını temin etmeye de başladı. Ancak

egemenliğine geçmişti bk. Semavi Eyice, “Aynaroz”, *Türkiye Diyanet Vakefi İslâm Ansiklopedisi*, 1991, Cilt 4, s. 267.

⁶⁴ Pere, *age.*, s. 47.

⁶⁵ Aynı yer.

⁶⁶ Yunanistan’ın Megali İdeasıyla ilişkilendirilen en önemli siyaset adamlarından birisidir. Balkan Savaşlarında Yunanistan’ın toprak ve nüfusunu iki katına çıkaran başbakandır (bk. Esra Özstür, “Eleftherios Kyriakos Venizelos (1864-1936)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/eleftherios-kyriakos-venizelos-1864-1936/> (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2024)

diğerlerinden farklı olarak getirilen malzemelere zam yapmadığı gibi ayak kirasını da kabul etmiyordu.⁶⁷

29 Kasım Pazar günü efsunlar, tekrar esirleri seyretmeye geldiklerinde yine esirlere iyi bakıldığı ve iyi davranıldığı onlara anlatılmaktaydı. Bu sırada gelenlere de İhsan Bey tercümanlık yapmaktaydı. Esirlerin arasında bulunan Karamanlı ama Rumca bilmeyen bir jandarma, İhsan Bey'e bunların ne söylediklerini sorması üzerine İhsan Bey de, bize iyi baktıklarını ve iyi yemek verdiklerini söyledi. Bunun üzerine Karamanlı Jandarma, İhsan Bey'e dönerek, "*Dinini seversen efendi söyle, bu verdikleri yemekleri, biz karavana artığı diye köpeklerle atarız*" dedi. İhsan Bey de boş bulunarak bu ifadeyi tercüme ettiğinde Rumlar, hem İhsan Bey'in hem de jandarmanın üzerine yürüdü. İhsan Bey, bunu söyleyenin Hristiyan olduğunu söylediğinde Efsunların başı nereden malum diyerek muayene etmeye kalkıştı. Nöbetçi askerlerin süngüleriyle müdahalesi sonucu olay atlatıldı.⁶⁸

Esaretten Kurtuluş: İhsan Bey'in Şartlı Tahliyesi ve Esaret Temizliği

30 Kasım günü Anderson, Atina'dan esirlerin tutulduğu kışlaya (kampa) araba ile gelerek İhsan Bey ile görüştü. Görüşmede İhsan Bey'e kendisinin tahliye emrini aldığını ancak işlemlerin bitmesini müteakip bırakılacağını ifade etti. İşlemler sonucu tahliye olduğunda doğrudan Atina'ya gelerek kendisini görmesini istedi. Çok sevinen İhsan Bey, tahliyeye hazırlık yapmak için bir askere dört frank vererek şapka sipariş etti (ancak asker şapkayı getirmediği gibi paranın üzerine yattı). İhsan Bey, sabırsızlıkla ve heyecanla işlemlerin sonuçlanarak esaretten kurtulma haberini beklemeye devam ediyordu. 2 Aralık öğleden sonra, saat 15 gibi, küçük boylu bir subay, İhsan Bey'in yanına gelerek onun beklediği özgürlük haberini verdi. Yunan subay, yarım saat sonra İhsan Bey'i alarak esir kamp kumandanının odasını götürdüğünde komutan, subaya "*İyi bak yanlış bir şey olmasın diye*" ikaz ettikten sonra İhsan Bey'in belgesini imzaladı.⁶⁹ Böylece İhsan Bey'in 8 Kasım'da Bozcaada'da başlayan ve 16 Kasım'da Ruf'deki askerî birlikte devam eden esareti 2 Aralık 1912'de⁷⁰ sona ermiş oldu.

İhsan Bey, Esir Kampından çıktıktan sonra, doğruca Atina'daki Başmüdür Anderson'un dairesine gitti. İhsan Bey'i içtenlikle karşılayan Başmüdür, onunla

⁶⁷ Pere, *age.*, s. 48.

⁶⁸ Aynı yer.

⁶⁹ *age.*, s. 48-49.

⁷⁰ İhsan Bey'in şartlı olarak esaretten kurtulduğu 2 Aralık'ta, Yunan kuvvetleri Preveze'yi işgal ediyor, bir gün sonra (3 Aralık'ta) Osmanlı Devleti ile Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ devletleri Çatalca Mütarekesi'ni imzalarken Yunan kuvvetleri de Sakız Adası'nı işgal ediyordu; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 82.

sohbet etmek için onun oturmasını istedi. Ancak İhsan Bey, esaretinden beri çamaşır değiştiremediğini beyan edip özür dileyerek Anderson'dan izin istedi. Başmüdür bu duruma üzüldüğünü ifade ederek İhsan Bey'i esaretten kurtulmasından dolayı tebrik etti. Devamında Bozcaada'da kalan ailesine para verdiğini ifade etti. İhsan Bey'e de lüzumu kadar para ödenmesi için bir kâğıt verdi. Ancak bir sorun vardı. Başmüdür, Yunan Harbiye Bakanına İhsan Bey'i savaş bitinceye kadar Atina'da tutacağına ve İstanbul'a göndermeyeceğine söz verdiğini ifade etti. Aslında Anderson, İhsan Bey'in kaçmayacağına kefil olduğu için onu esaretten kurtarabilmişti. Bu durum, İhsan Bey'de büyük bir şaşkınlık yarattı. Anderson, İhsan Bey'den Başmüdür Yardımcısı Kortel'i görmesini istedi. Kortel de şimdilik İhsan Bey'in izni kabul edildiğini Londra merkeze yazacağını ifade ederek para lazım oldukça kendisini görmesini tembih etti.⁷¹ Böylece İhsan Bey'in askerî kamptaki esirliği, Atina'da bir müddet denetim ve gözetim altında kalma mecburiyetine dönüşmüş oldu.

İhsan Bey, Başmüdürlük binasından çıktıktan sonra, hamamın yerini bilmediği için bir dükkândan yarım kilo kolonya alarak Stat Caddesindeki Apollon Otelinden Hayk Keleşyan ismiyle bir oda kiraladı. Kuvvetli bir süpürge ile önce balkonda ince ince elbiselerini temizledi. Sonra içeri girip soyunarak bol kolonya ile her tarafını ovaladı. Aldığı temiz çamaşırını giydikten sonra tıraş olup dışarı çıktı. Syra'dan⁷² tanıdığı birine rastladı. Atina'da kaldığı sürece sürekli Rumların Türklere yaptıklarını, Türklerin Rumlara yaptığı gibi anlatıldığına tanık oldukça ve cahil halkın da buna inandığını gördükçe İhsan Bey'in canı sıkılıyordu.⁷³

4 Aralık günü, adresini vermek üzere Başmüdür Anderson'a gitti. Ancak başmüdür hasta olduğu için daireye gelmemişti. Telgrafhanede Beyoğlu'ndan gelen bir arkadaşı ile karşılaştı. Birlikte Atina'da gezinti yaptılar. Daha sonra İhsan Bey, Anderson'a kartpostal götürerek kurtulmasına vesile olan Koço ile buluşup Atina ve etrafını birlikte gezdiler. İhsan Bey, Akteon oteline gittiğinde Selanik'ten üçü general olmak üzere 570 subayın esir olarak getirildiğini öğrendi. Hatta Dr. Nazım'ın⁷⁴ da esirler arasında olduğu söylendiğinde İhsan Bey, Selanik'i tek

⁷¹ Pere, *age.*, s. 49.

⁷² 1909'da Yunanistan'ın Syra (Şıra) Adasındaki yeni telgraf makinelerinin kullanılmasını öğretmek için İhsan Bey, İngiliz Kablo Şirketi tarafından Ada'daki telgrafhanede görevlendirilmişti; bk. *age.*, s. 23-26.

⁷³ *age.*, s. 49.

⁷⁴ Dr. Nazım Bey, 1872'de Selanik'te doğdu. Tıp eğitimini tamamladıktan sonra İttihad-i Osmâni Cemiyeti'ne katıldı. 23 Temmuz 1909-23 Temmuz 1910 tarihlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti Umum Kâtibi görevinde bulundu. Selanik işgal edildiğinde esir düşerek Atina'da 11 ay esir kaldı bk. Ahmet Eyicil, "Doktor Nazım Bey (1872-1926)". <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/doktor-nazim-bey-1872-1926/?pdf=3439> Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023).

kurşun atmadan ordu içerisindeki kavgalar ve kötü yönetim nedeniyle kaybettığımızı düşündü. Esir subayların çoğunluğu Pire civarında tutuluyordu.⁷⁵

7 Aralık günü İhsan Bey, tekrar Anderson'ın dairesine gittiğinde yine hastalık nedeniyle gelmediğini öğrendi. Kendisi de hazırladığı mektubu Anderson'a iletilmek üzere muavinine bıraktı. Mektupta İhsan Bey, Bozcaada'daki tutuklanma gerekçesini açıkladı. İhsan Bey'e göre, Osmanlı Hükûmeti, Rum memurların ifşaatta bulunmasını önlemek için bazı telgrafları, Türk olması nedeniyle kendisi üzerinden çekiyordu. Tutuklanıp esir edilmesinin sebebi bu idi.⁷⁶

Bozcaada Telgraf Müdürü Mazlumyan

İhsan Bey, 85 sayfalık anılarının 38 sayfasında⁷⁷ Ermeni asıllı olan Bozcaada Telgraf Müdürü Mazlumyan'ı, "*son derece korkak ve oldukça ablağsız*" olarak nitelendirmekte ve bu müdürün telgrafhanedeki Ermeni asıllı bir erkek memur ile gönül ilişkisine girdiğini ileri sürmektedir. İhsan Bey'in esir alınmasının ardından kendisini ve ailesini hiç sormayan Mazlumyan, Atina'ya Başmüdür'ü görmeye gelmişti; çünkü gönül ilişkisi olan Telgraf Memuru Tafkor'un, Ada'nın Kaymakamı tarafından başka bir yere nakledilmesine karşı çıkıyordu. Mazlumyan'ın, "*Burası İngiliz şirketidir, siz karışamazsınız*" itirazı üzerine Kaymakam, Müdürü Ada'dan kovmuştu.⁷⁸

İhsan Bey, 9 Aralık günü Anderson'u göremeye gittiğinde Başmüdür'ü yine bulamadı. Ancak Bozcaada'dan Mazlumyan'ın Atina'ya geleceğini öğrendiğinde bu adamla yeniden karşılaşacağına çok üzüldü. İhsan Bey, Anderson ile kendisi olmadan görüşmesini istemediği Mazlumyan'a "*Bozcaada'dan ne haber?*" diye sorduğunda Mazlumyan'ın cevabı, "*Tafkor byığımlı tıraş etti*"⁷⁹ oldu. İhsan Bey de, "*Göz koyduğundan başkasını gözü görmüyor, adı karakteri*" diye düşündü. İhsan Bey, Mazlumyan'ın İngilizcesi yetersiz olduğu için ona Fransızca, Anderson'a söyleyeceği şeyleri ezberleterek kendisi hakkında iftira atmasının önüne geçmiş

⁷⁵ Pere, *age.*, s. 49-50.

⁷⁶ *age.*, s. 50.

⁷⁷ Öyle ki, bu 38 sayfada Mazlumyan'ı 60 kez olumsuz ifadelerle anmıştır.

⁷⁸ Pere, *age.*, s. 17-55.

⁷⁹ Bu şahıs, Mazlumyan'ın gözdesiydi (*age.*, s. 28).

oldu.⁸⁰ İhsan Bey 15 Aralık'ta otelini değiştirerek, Plas Konkort'ta (Paris Oteline) Hayk Keleşyan ismiyle yerleşti.⁸¹

Bozcaada'nın Topa Tutulması

Ege Adaları'nın bir bir elden çıkmasının da etkisiyle Başkumandanlık Vekâleti, 17 Aralık 1912'de yabancı uzmanlardan aldığı öneriler sonucunda donanmada bazı teknik düzenleme yapmaya karar verdi. Bunun üzerine Donanma Kumandan Vekili, 19 Aralık'ta gemi kumandanlarından kurulan Harp Meclisini toplayarak yeni bir kuruluş yaptırdı. Buna göre, üç Muharebe Divisionu ile bir Müstakil Division'dan oluşturuldu. Bu oluşumdan kısa bir süre 21/22 Aralık gecesi, Çanakkale Boğazı önünde karakol devriye görevi yapan Yunan donanmasına ait Niki ve Doxa muhripleri, gece karanlığında “büyük bir harp gemisi” gördüğünü rapor etti. Bozcaada'da bulunan Yunan Komodoru, bütün filotillâsıyla denize açılarak Osmanlı Donanmasıyla temas etmek suretiyle onları Yunan ana kuvvetlerini üzerine çekmeye çalıştı. Bunlara ilave olarak denizaltı gemisini Tavşanadalariyle Bozcaada arasına yerleştirdi. Sonuçta Mondros'ta bulunan Yunan Donanma Kumandanı dört zırhlı ve iki muhriple denize çıkarak yardıma gitti. Osmanlı Donanmasının amacı, düşman donanması hakkında bilgi toplamaktı. Bu görev, Berkisatvet ve Torpido Kruvazörü'nün takviye edeceği Müstakil Division Kumandanına (H. Rauf Bey'e)⁸² verildi. Bunları Turgutreis, Mesudiye ve Âsarıtevfik zırhlıları takviye edecekti. Müstakil Division, 22 Aralık 1912 günü saat 07.00'da Çanakkale'den hareket etti. Yunan Filotillâsının Bozcaada'da bulunduğu bilgisi alındı. Saat 09.55'te Division'un uzak mesafede altı Yunan muhribe görmesi üzerine Mecidiye ve Berkisatvet, 8.000 metreden Yunan muhripleriyle karşılıklı on beş dakika kadar ateş açtılar. Saat 10.40'ta Müstakil filotillar, Aspis muhribine ateş açtı. Bu ateşten bunalan Aspis muhribe, Osmanlı muhriplerinin tuttuğu mevkiiler nedeniyle tehlikeye düştü. Yunan denizaltısını göremeyen Osmanlı Donanmasına ait Müstakil Divison da aynı saatlerde Bozcaada'ya ateş açtı. Bunun üzerine Yunan denizaltısı, 500 metre mesafeden Mecidiye Kruvazörü'ne ateş açıysa da isabet ettiremedi. Müstakil Division Kumandanı, Mecidiye ve Berkisatvet, Limni Adası istikametini gözetlerken saat 11.45'ten itibaren 10 dakika süreyle Gadaro Adası'ndaki fener

⁸⁰ *age.*, s. 50-51.

⁸¹ *age.*, s. 51.

⁸² 29 Şubat 1912'de Hamidiye Kurvazörü süvariliğine atanan Hüseyin Rauf (Orbay) Bey (1880-1964), Balkan Savaşı'nın deniz harekâtında birçok başarı kazandığı gibi Yunan ordusunu Selanik Cephesi'nde tutarak Sırbistan'a yardım yapmasını engelledi. Yunan donanmasını adeta hareketsiz bırakmış olması ve başarıları kamuoyunda “Hamidiye Kahramanı” olarak tanınmasını sağladı. Bk. *Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 431-432.

kulesini bombalattı. Bunun sebebi, kule sayesinde Yunan muhripleri geceleyin Bozcaada Limanı'na kolayca girip çıkabilmeleriydi. Donanma saat 11.55'te Çanakkale'ye dönme emri aldı.⁸³

22 Aralık'ta, pastanede otururken Osmanlı torpidolarının Bozcaada'yı topa tuttıklarını öğrendiğinde çılgına dönen İhsan Bey, Anderson'a bu durumu bildiren bir mektup yazıp Atina'da kendisine ayak bağı olan ve ailesi Bozcaada'da olan eski müdürü Mazlumyan'a da bunu imzalattı. Anderson mektubu aldıktan sonra İhsan Bey'i çağırarak korkacak bir şey olmadığını, ailelere dikkat edilmesi için yazı yazdığını söyledi. Ayrıca Yunan Harbiye Bakanlığına İhsan Bey'e izin verilmesi için de yazılı müracaatta bulunduğunu belirtip olumlu cevap verilerse ailesini Atina'ya getirmesini istedi. Genelkurmay'a giden İhsan Bey, Bozcaada'nın Yunanistan'ın yönetiminde olması sebebiyle Atina yerine Bozcaada'da kalmak istediğini söyledi. Yetkililer, İhsan Bey'den şirket memuru olduğuna dair bir kâğıt getirmesini istedi. Bu arada Anderson, Mazlumyan'ın da ailesini getirmesini istemişti. Ancak Mazlumyan, buna gerek görmediği için İhsan Bey'in deyişiyle, "*Bir çuval inciri berbat etmişti?*"⁸⁴

Anderson, Mazlumyan'ın İstanbul'a gideceğini söylediğinde İhsan Bey, onu 30 Aralık günü Mesajeri vapuruna bindirmek için cesaretlendirdi. Güç bela Mazlumyan'ı vapura bindiren İhsan Bey, 31 Aralık tarihini defterine not ederken, "*Çok şükür bu uğursuz sene Mazlumyan ile beraber gitti?*" diye yazdı. İhsan Bey, 58 yaşında olan Mazlumyan'ın 25 yaşında bir kızı ve 16 yaşında bir oğlu olmasına rağmen onu "*aklı fikri edepsizlikte?*" diye tanımlıyordu.⁸⁵

Bozcaada'dan Gelen Mektup ve Haber

İhsan Bey, kendisi için uğursuz olan 1912 yılından ve Mazlumyan'dan kurtulduktan sonra ailesinden ilk defa mektup aldığı için çok mutlu oldu.⁸⁶ Akşam lokantada Bozcaada'da Frans Vapuru Kaptanı olan Yorgi, İhsan Bey'in yanına gelerek Bozcaada'daki gelişmeler hakkında bilgi verdi. Kaptan Yorgi'nin verdiği bilgiler Osmanlı Hükûmetinin Ege Adaları'na yönelik aktif stratejisinin bir parçasıydı. Çünkü Midilli Adası Savunma Kumandanlığı, Başkumandanlık Vekâletinden 22 Aralık 1912'de yardım istedi. Bu yardım üzerine Başkumandanlık Vekâleti, Averof'un "*sakat olduğunu belirterek donamaya gereken yardımı yapılarak*

⁸³ *Osmanlı Deniz Harekâtı...*, s. 53-57.

⁸⁴ *Pere, age.*, s. 52-53.

⁸⁵ *age.*, s. 53-54.

⁸⁶ İhsan Bey mektubunu hangi kanaldan aldığından bahsetmemektedir. Ancak hemen devamında Kaptan Yorgi'nin Bozcaada hakkında bilgi vermiş olması, mektubu onun getirmiş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Sakız Adası'nın kurtarılması' talimatını verdi. Donanma Kumandanı, Bozcaada'daki düşman üssünü kaldırmak suretiyle kesin neticeli muharebe yapılacak imkânların olabileceğini, bu harekâtın da 3 Ocak 1913'te⁸⁷ yapılacağını bildirdi. Buna göre harekât Bozcaada etrafındaki keşif faaliyeti ile başlayacaktı. 4 Ocak sabahı, Hamidiye ve Mecidiye Kruvazörleri ile Berkısatvet Torpido kruvazörleri, sabah saat 06.00'da Çanakkale'den hareket ettiler. Yunan ana kuvvetleri Mondros'ta bulunurken muhrip filotillâları ile üç muhribi Bozcaada'da, iki muhribi de Boğaz dışında karakol görevindeydi. Osmanlı kruvazörleri, saat 07.31'de iki grup halinde beş Yunan muhribini görerek rotalarını güneye çevirdiler. Hamidiye ve Mecidiye Kruvazörleri da rota değiştirerek düşman muhriplerine saat 07.40'ta ateş açtılar. Osmanlı donanmasına takviye gelirken, Yunan muhripleri top menzili dışında kalarak saat 08.20'ye kadar onları oyaladıktan sonra gözden kayboldular. Bunun üzerine Hamidiye Kumandanı, saat 08.30'da Bozcaada'yı çevirme talimatı verdi. Buna göre, Muavenetimilliyeye ve Nümuneihamiyyet, Tavşanadalari'nin batı, Taşoz ve Yarhisar'da doğu tarafında yerlerini aldıktan sonra Mecidiye ve Berkısatvet Bozcaada'nın kuzeyini Hamidiye de adanın batısındaki Ponente Burnu'ndan dolaşarak güneyini tutmak üzere harekâta başladı. Bu sırada Bozcaada Limanı'nda harekâta hazır olarak bekleyen üç Yunan muhribi, Mecidiye ve Berkısatvet'in gelmekte olduğunu görerek güneye yöneldiklerinde Hamidiye ile karşılaştılar. Hamidiye, Yunan gemilerine ateş ettiyse de mesafenin uzaklığı ve Yunan muhriplerinin süratle uzaklaşması nedeniyle sonuç alınamadı. Ancak bu durumda Bozcaada'nın etrafı Osmanlı Donanması tarafından ablukaya alınmış oldu.⁸⁸ Bozcaada'ya Osmanlı torpidoları hücum ettiğinde⁸⁹ adadaki (Türk) ahali ellerinde Türk bayraklarıyla onları karşılamaya çıkmıştı. Ancak Osmanlı torpidoları, Ada'nın içini bilmediklerinden Türk mahallesini topa tutmuş, İhsan Bey'in evine de bir mermi isabet etmişti. İhsan Bey'in evine isabet eden mermi ailesine bir zarar vermemişti.

Bu kargaşa içerisinde Osmanlı torpidolarını karşılamaya inen halkın üzerine Yunan askeri, ateş açtığı için ahalden birkaç kişi ölmüş ve bazıları da yaralanmıştı. Ayrıca Yunan askeriyle birlikte yerli Rumlar, Türk evlerine saldırarak kadınların boyunlarında, kulaklarında ne buldularsa aldıkları gibi, evlerdeki sandıkları kırarak yağma etmişlerdi. Kaymakam da adada bulunan Türk ve Müslüman ne kadar erkek varsa hepsinin ellerini bağlatarak iyi bir dayaktan geçirip önce hapsetmiş sonra da Mondros'a sürmüştü. Bu durumdan istifade eden sekiz Türk bir sandalla

⁸⁷ 3 Ocak'ta Yunan kuvvetleri Sakız Adası'nı işgal ediyor, 4 Ocak'ta da Osmanlı Donanması Bozcaada'yı bombardıman ediyordu; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 95.

⁸⁸ *Osmanlı Deniz Harekâtı...*, s. 160-164.

⁸⁹ Osmanlı Donanması, 4 Ocak 1913'te Bozcaada'yı bombaladı; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 95.

Anadolu'ya kaçabilmişti.⁹⁰ Hamidiye ve Mecidiye saat 11.35'te Yunan muhriplerine ateş açtı. Yunan donanmaları, saat 12.30'a kadar ateşe karşılık verdikten sonra gözden kayboldu. Günün sonunda Yunan ana kuvvetlerinin Bozcaada'yı takviye edeceği değerlendirildiğinden Bozcaada, kurtarılamayarak Osmanlı Donanması Nara'ya dönüş emri aldı.⁹¹

8 Ocak günü İhsan Bey, Anderson'u görmeye dairesine gitti. Ancak kendisini yerinde bulamadığı için ona bir mektup yazıp Bozcaada'daki gelişmeler hakkında bilgi vererek kendisiyle birlikte getirilen esirlerin hepsinin serbest bırakıldığını bildirdi. Ertesi gün yine Anderson'a gittiğinde Başmüdür, İhsan Bey'e Genelkurmay Başkanına gideceğini söyledi. Anderson gittiğinde Genelkurmay Başkanı, İhsan Bey'e İstanbul için izin veremeyeceğini, Ada (Bozcaada) ya da Yunanistan'ın istediği yerinde oturabileceğini bildirdi. 12 Ocak'ta, sabahın erken saatinde İhsan Bey, Anderson'un evine giderek kendisinin Bozcaada'ya gitmesi için izin verdikleri haberini müjdeledi. Anderson da sevinçle İhsan Bey'i tebrik ettikten sonra İhsan Bey'den Bozcaada'ya gitmesi için izin kâğıdı almasını istedi. Çünkü onu esaretten kurtardığında Genelkurmay'a onun Atina'dan ayrılmayacağına dair yazılı güvence vermişti. Ertesi gün İhsan Bey, Anderson'un kâtipleriyle birlikte Genelkurmaydan Ada'ya gitmek için izin kâğıdını aldı. Dönüşte kâtip İhsan Bey'e, "*Hep senin çektiğin Mazlumyan'ın sersemliğindedir neyse geçmiş olsun zaten Anderson da anladı ki, Mazlumyan gayet stupit (aptal) bir adammış*" dedi. Artık İhsan Bey'in zorunlu Atina ikameti şimdilik bitiyordu.⁹² Ancak Balkan Savaşı'nın ikinci aşaması başlamış, Osmanlı Donanması geç de olsa Çanakkale Boğazı'ndan Ege Denizi'ne açılmıştı. İhsan Bey'in yolculuğunun Osmanlı Donanmasının savaştığı sürece denk gelmesi ve Yunan işgali altındaki Bozcaada'ya Rum yolcularla birlikte gidecek olması da kendisi için tehlikeliydi.

İhsan Bey'in Bozcaada Yolculuğu, Hamidiye Korkusu ve Bozcaada'ya Dönüşü

İhsan Bey, 15 Ocak⁹³ akşamüzeri Pantaleon Şirketinin Angolis isimli vapuruna binmeyi başardı. Ancak vapur, saat 21.30'da Liman'dan çıkabildi. Vapurda bir bahriyeli subay, bir eczacı, bir tüccar kâtipli Limni'ye, bir Rum Taşoz'a ve İhsan Bey de Bozcaada'ya gitmek üzere toplam beş yolcu vardı. İhsan Bey'in "*dehşetli kızgın*" olarak tanımladığı kaptan, salona geldiğinde yolcularla birlikte yemeğe

⁹⁰ Pere, *age.*, s. 54.

⁹¹ *Osmanlı Deniz Harekâtı...*, s. 160-164.

⁹² Pere, *age.*, s. 55.

⁹³ İhsan Bey'in Bozcaada yolculuğuna çıktığı 15 Ocak'ta Hamidiye Kruvazörü, Kızıl Deniz ve Adriyatik denizlerine açılıyor ve Şira'yı bombalıyordu. Bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 96-97.

oturdu. Kaptan, yemek sırasında Türklerin Mecidiye gemisinin (aslında Hamidiye’ydi) Syra’ya giderek Makedonya isimli vapuru batırdığı gibi tersaneyi de topa tuttuğunu anlattı.⁹⁴ İhsan Bey, sessiz bir şekilde ve hayretle kaptanı dinlemeye devam ederken Kamarot, Kaptanının kulağına İhsan Bey’in Türk olduğunu fısıldadığında Kaptan, Türkler yerine Rumları suçlamaya başladı. Kaptanın “*bizim züppeler*” diye tanımladığı Rumlar, Kaptana göre, gemide konyak içmek yerine gözlerini dört açsaydı bunlar olmazdı. Hatta kaptan, sözü Girit’e getirerek Jön Türklerin (İttihatçıların) idaresizliği nedeniyle Girit⁹⁵ için savaşa gerek olmadığını ifade ederek iki komşu ülkenin dost geçinmesi gerekliliğini anlatıyordu. İhsan Bey’in kamarasına Rum tüccarın kâtabi yerleşmişti. Ancak İhsan Bey’in Türk olduğunu öğrendiğinde, kâtip kamarayı terk etti.⁹⁶

16 Ocak sabahı saat 07.30’da Khalkida’ya⁹⁷ ulaştıklarında bahriyeli subay gülmekteydi. İhsan Bey’in sebebini sorması üzerine subay, dün akşam tüccar kâtabi Rum’un yanından kaçmasının tuhafına gittiğini anlatarak diğer yolcuların da bu duruma gülmesini sağlıyordu. İhsan Bey, karaya çıktığında karşılaştığı Manastırlı bir subaydan, 60 subay ve 1.500 kadar erin (Türk) esir olarak Ada’ya getirildiğini öğrendi. Ertesi gün saat 09.00’da Skiathos’ta⁹⁸ karaya çıktıklarında kaptanın bahsettiği Türk gemisinin Hamidiye olduğunu öğrendiler. Vapurun her uğradığı limanda Kaptan, Hamidiye’den haber sormakta ve Limni’ye giderken karaya yakın kıyıyı takip etmekteydi. 17 Ocak saat 20.00 sıralarında vapur, Limni Adası’na gitmek üzereyken karadan bir top atışıyla durduruldu. Vapurun yanına gelen torpido, Liman’a gece girmenin yasak olduğunu söyledi. İlave olarak Osmanlı Donanması dışarıda olduğu için durulan yerin de tehlikeli olduğunu belirtti. Kaptan ve yolcular ile İhsan Bey, korkuya kapıldıkları için vapur

⁹⁴ Hamidiye Kruvazörü, 15 Ocak 1913’te Syra (Şira) önüne geldiğinde Liman’da mendireğin içinde ve tamirhanenin önünde Yunan yardımcı kruvazörü Makedonya’yı gördü. Yunanlar, Makedonya’nın tahrip olmasını önlemek için gemiyi Liman’ın evlerle dolu olan kısmına çevirmişti. Yunanlara göre, Hamidiye, sivil halkla dolu binaları tahrip etmemek ve sivilleri öldürmemek için ateş açamayacaktı. Binalara zarar vermeyecek istikametten ateş eden Hamidiye, ilk mermi ile hedefi tutturarak Makedonya’yı harap hale getirdiği için buradan uzaklaştı: Bk. *Osmanlı Deniz Harekâtı...*, s. 221-222.

⁹⁵ Girit Meclisi, 6 Ekim 1908’de, Ada’nın Yunanistan’a ilhakını tek taraflı olarak ilan etti. Bu durum, Osmanlı Devleti’nin protestosuna sebep oldu. Balkan Savaşı öncesi, 14 Ekim 1912’de Girit milletvekilleri, törenle Atina Yunan parlamentosuna katıldıktan sonra, Balkan Savaşı sonrası 14 Aralık 1913’te Yunan Kralı, Girit Adası’nın Yunanistan’a katıldığını dünyaya ilan etti; bk. A. Nühket Adıyke, “Türk Basınında Girit’in Yunanistan’a Katılması (1908-1913)”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt I, Sayı 1, 1991, s. 47-70.

⁹⁶ Pere, *age.*, s. 55-56.

⁹⁷ Eğriboz Adası’nın en dar noktasında yer alan en önemli şehridir.

⁹⁸ Yunanistan’ın Teselya bölgesinde bulunan bir adadır.

bulunduğu yerden hareketle Ada'nın arkasında daha güvenli bir yerde demirledi. Bu sırada bahriyeli subay, karadan Mondros'a gitmeyi teklif ettiğinde İhsan Bey, en az dört saat süreceğini ve havanın da oldukça soğuk olduğunu söyledi. İhsan Bey, içinde bulunduğu kritik durumu, "Türk olduğum halde Türk mermisiyle öleceğim" duygusuyla anlatıyordu. Kaptan da sabaha kadar uyumayacağını ve en ufak bir tehdit karşısında vapuru batıracağını söyledi. Kaptan, mürettebat ve yolcular gece saat 03.00'a kadar oturdular. İhsan Bey dalmıştı ki bahriyeli subay, top sesi diye bağırarak İhsan Bey'e şaka yaparak onu uyandırdı.⁹⁹

18 Ocak sabah saat 08.30'da İhsan Bey'in vapuru Mondros Limanı'na girdi. Saat 09.30'da Yunan donanması Averof, mızıkça eşliğinde Liman'dan ayrıldı. İhsan Bey, Hamidiye'nin de dışarıda olduğunu öğrendi. Sonradan Bozbağa'ya¹⁰⁰ kadar giden Averof'un üç saat savaştığını öğrendi. Ertesi gün sabah saat 11'de Yunan donanması, Liman'a döndüğünde Adalı Rumlar, "zito" sesleriyle yeri göğü inletiyordu. İhsan Bey'in öğrendiğine göre, diğer gemiler savaşa sokulmadığı için sadece Averof savaşmış¹⁰¹ ve 734 mermi atmıştı. Ancak İhsan Bey, Averof'tan karaya taşınan yaralı askerler ile geminin bacasının birinde büyükçe bir delik gördü. Bu ortamda İhsan Bey'in vapurunun Bozcaada'ya hareketine o gün izin verilmedi.¹⁰²

20 Ocak¹⁰³ günü sabah saat 09'da İhsan Bey'in vapuru, Mondros Limanı'ndan hareket ederek saat 14.30'da Bozcaada'ya vardı. İhsan Bey, altı günlük deniz yolculuğundan sonra, kendisini tanıyan Adalı Rumların şaşkın bakışları altında evinden önce telgrafhaneye uğradı. İngiliz Kablo Şirketinin Mazlumyan'ın yerine atadığı yeni Müdürü ile birlikte Kaymakam'a giderek Atina'dan getirdiği kâğıdı ona teslim etti. Kaymakam, İhsan Bey'e evine gitmesini ve kendisinden haber beklemesini bildirdi. Akşam saat 19.00'da İhsan Bey'in evine gelen bir asker, kendisini Kaymakam'ın çağırdığını söyledi. İhsan Bey gittiğinde Kaymakam, telgrafçılarla görüşmemek şartıyla evinde serbest olduğunu ifade etti. Türk

⁹⁹ Pere, *age.*, s. 56.

¹⁰⁰ 31 Ekim 1912'de Yunanistan tarafından işgal edilen ve Lozan'da Yunanistan'a devri onaylanan Bozbağa (Aistradi) Adası (İnce, *agm.*, s.122) Semadirek, Limni, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adalarının dâhil olduğu Boğazönü adaları içerisinde yer aldığı için Çanakkale Boğazına ulaşan deniz yolunu kontrol altında bulunduracak konumdadır: Bk. Ali Fuat Öreç, "Berlin Kongresi Sonrası Osmanlı-Yunanistan Hudut Müzakerelerinde Ege Adaları'nın Durumu (1880-1881)", *Yakın Dönem Türkçe Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10, Ekim 2012, s. 175.

¹⁰¹ Balkan Harbi tarihinde 18 Ocak Limni Deniz Muharebesi olarak kayda geçmiştir bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 97.

¹⁰² Pere, *age.*, s. 56-57.

¹⁰³ İhsan Bey, Bozcaada'ya geldiğinde Osmanlı ve Yunan ordusu İkinci Yanya Muharebesine (20-23) başlamıştı; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 97.

donanmalarının aktif olarak savaşa katılması Bozcaada'daki işgal Kaymakam'ını tedirgin etmiş olmalı ki, İhsan Bey'in İstanbul ile haberleşmesinden korkulmakta ve İhsan Bey telgrafhaneden uzak tutulmaktaydı. Bir an düşündükten sonra Kaymakam, İhsan Bey'e dönerek Türklerin yeniden Bozcaada'yı almaları durumunda, "*Seni burada bırakmam. Yani emir veririm olduğun yerde bir kurşun yersin*" diyerek tehdit etti. Devamında biraz yumuşayıp İhsan Bey'e akıllı bir adama benzediğini söyleyerek, "*Bunlara harfiyen uymalısn*" ikazında bulundu. Son olarak İhsan Bey'in Ada'daki Türklerle konuşmasını da yasakladı. İhsan Bey, Kaymakam'ı dikkatle dinledikten sonra, söylediklerinin hepsine uyacağını ancak "*Para almak için telgrafhaneye uğramak zorunda*" olduğunu ifade etti. Bunun üzerine Kaymakam da sadece telgrafhanenin Müdürü ile temas etmesine izin verdi.¹⁰⁴

Kaymakam ile görüşmesinin ertesi günü İhsan Bey, Müdüre sokakta rastladı. Ancak Müdür, İhsan Bey'i gördüğünde başka tarafa kaçmaya çalıştı. Buna rağmen İhsan Bey, kendisine seslenerek Kaymakam'ın söylediklerini aktardı. Müdür de İhsan Bey'e kendisinin Ada'da kalmasının iyi olmayacağını söyledi. Bunun üzerine İhsan Bey, "*Atina'ya yazın çaresine bakınlar*" cevabını verdi. Savaş devam ettiği ve Osmanlı Donanmasının Bozcaada'yı kurtarma ihtimali olduğu için Ada'da ortam oldukça gergindi. Bir de işgalciler, yerli Rumların hepsine silah dağıtmıştı. Onun için İhsan Bey, Osmanlı Donanmasının Ada'ya yapacağı bir harekâta kendisinin vurulabilme ihtimalinin çok yüksek olduğunu düşündü. Bu durumda İhsan Bey'in tek umidi Atina'dan cevap gelmesiydi.¹⁰⁵

İhsan Bey'in Bozcaada'dan Ayrılması

22 Ocak'ta İhsan Bey'in Atina'dan Başmüdür Anderson'dan beklediği cevap tek cümleden ibaretti: "*İhsan should return Piraens at once*" (İhsan derhal Pire'ye dönmeli). Atina'nın cevabını öğrenen İhsan Bey, 23 Ocak¹⁰⁶ günü Mondros'a gidecek bir şilep olduğunu öğrendi. Kaymakam'a durumu bildirdiğinde Kaymakam, İhsan Bey'e ailesini götürmeyeceğini bildirdi. Kaymakam'a göre, yerli Müslüman kadınların kocalarının esir olması nedeniyle İhsan Bey'in ailesiyle birlikte gitmesi halinde diğer aileler de İhsan Bey'i emsal göstererek Ada'dan gitmek isteyecekti. Bunun üzerine İhsan Bey, kendisinin ailesini Yunanistan'a götüreceğini ancak diğerlerinin Anadolu'ya gitmek istediklerini söyledi.

¹⁰⁴ Pere, *age.*, s. 56-57.

¹⁰⁵ *age.*, s. 57.

¹⁰⁶ İhsan Bey'in Bozcaada'dan ailesiyle birlikte ayrılmak için izin aldığı 23 Ocak'ta İstanbul'da Babıâli Baskını oluyordu; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 98.

Kaymakam biraz durup politikadan ve sıradan şeylerden bahsettikten sonra İhsan Bey'e izin verdi.¹⁰⁷ Ancak hava çok sert olduğu için vapur hareket edemedi.

27 Ocak'ta Gudi Şirketinin Kirit isimli vapuru Ada'ya iki top ve cephane çıkarırken İhsan Bey de ailesiyle birlikte vapura binerek saat 09.00'da Ada'dan ayrıldı. Saat 14.30'da Mondros'a vardıklarında karada otel ve lokanta olmadığından İhsan Bey, kaptandan izin isteyerek ailesiyle vapurda dört gün kalabildi. 31 Ocak günü Spezya isimli bir vapurun Pire'ye gideceğini öğrendi. Havanın sakinleşmesi gece 01.30'u bulduğunda bu vapura geçebildiler. Sabah olduğunda da hareket ettiler. Savaş devam ettiği için Liman ağzlarında torpil olabilme ihtimaline karşı dikkat ediliyordu. 2 Şubat'ta yedi günlük yolculuktan sonra Pire Limanı'na girebildiler. Pire Telgraf Müdürü, vapura gelerek İhsan Bey'i ve ailesini karşıladıktan sonra onları Continental Oteline yerleştirdi. Pire Telgraf Müdürü, aynı gün İhsan Bey'e ev de buldu. Akşam olduğunda İhsan Bey, Atina'ya giderek telgrafhaneye uğradı. Pire'deki Telgraf Müdürü olan Teofanidis, İhsan Bey'i ve ailesini akşam yemeğe davet etti. İhsan Bey'in "iyi bir zat" olarak tanımladığı Müdür, yemek sonrası İhsan Bey ile din üzerine sohbet etti. Özellikle "Hı: Muhammed'in büyük bir âlim" olduğundan bahsetti. Ayrıca Elhamdülillah suresini anlamıyla birlikte okuyup anlattı.¹⁰⁸

3 Şubat'ta İhsan Bey, yeniden Atina'daki Genel Müdürlüğe gittiğinde Anderson ile görüştü. Genel Müdür, İhsan Bey'in ailesiyle gelmiş olmasından dolayı çok sevindiği gibi maaşına bir İngiliz lirası zam yaptı. İhsan Bey, 4 Şubat'ta yeni evine taşındı. Bu evin sekiz odası vardı. Evin sahibi fotoğrafçı olduğu için bir odasını kendisine stüdyo yapmış, diğer odaları döşemeli olarak kiraya vermişti. Bir odada da İhsan Bey ve ailesi aylık, yemek dâhil, 200 frank ücrete kalıyordu. İhsan Bey kendisine bir şapka aldığı gibi bir de takım elbise diktirdi. İhsan Bey (21 Şubat günü),¹⁰⁹ uykudan hiç durmadan çalan kampana ve silah sesleriyle uyandı. Sokaklar bağırın insanlarla doluydu. İnsanlar sadece bağırıyor, aynı zamanda sevinçle birbirlerine sarılarak öpüyorlardı. Meğer halk, Yanya'nın alınmasını kutluyorlarmış. İhsan Bey, Atina'ya gittiğinde orada da kutlamaların mızıkla eşliğinde yapıldığını gördü.¹¹⁰

Yanya, kuzeyden İşkodra, güneyden Narda Körfezi, doğudan kısmen Manastır ili ve Tesalya batıdan Adriyatik Denizi ile çevrilmiş bir vilayettir.

¹⁰⁷ Perc, *age.*, s. 58.

¹⁰⁸ Aynı yer.

¹⁰⁹ İhsan Bey, Yanya'nın Yunan kuvvetlerine teslim edilmesini 21 Şubat olarak not almış olsa da Yanya'daki Türk direnişi 5 Mart 1913'e kadar devam etti.

¹¹⁰ *age.*, s. 59.

Yıldırım Bayezit Dönemi'nde barış yoluyla Türk idaresine geçen Yanya, tekrar Osmanlı Devleti idaresine kesin olarak 1401'de II. Murat tarafından alındı. Pindus sıradağlarının batısında, deniz seviyesinden 502 metre yükseklikte sıradağlarla çevrili bir yaylanın ortasında bulunan Yanya şehri, Yunan ordusuna karşı Epir ve Arnavutluk'u savunmak için harekât ve lojistik üssü idi. Balkan bozgununda İşkodra ve Edirne gibi Türk askerinin fedakârlık ve kahramanlık gösterdiği yer olmasına rağmen Balkan Yarımadasının güneybatı ucunda bulunan ve düşmanın çembere alarak anavatanla her türlü bağlantısını kestiği bir yerdi.¹¹¹ Kolordu Kumandanı Esat Paşa¹¹² komutasındaki Türk birlikleri, 5 Mart 1913'e kadar geceli gündüzlü 138 günlük olağanüstü direnişi, gıda ve cephanelerinin tükenmesiyle sona erdi. Bunun üzerine Yunan Genelkurmayı, Psara Zirhlısına Ayasaranda (Avlonya) önünde bir çıkarma gösterisi talimatı vermiş olsa da Osmanlı birliklerinin ateş açması sonucu gösteriş yapılamadı.¹¹³

İhsan Bey, birkaç gün sonra Pire'de rastladığı fesli bir adamı takip ederek gittiği otelde 20 kadar (Türk) subayı gördü. Ertesi gün subaylara Fransızca gazetelerden götürdü. 12 Mart günü, Hamidiye'nin dört Yunan gemisini batırdığı haberi geldi.¹¹⁴ Pirede dolaşan Yunan subaylar, şehit ettikleri Türk subayların ceketlerini omuzlarına atarak sokaklarda geziyorlardı. 13 Mart günü, Yunan

¹¹¹ *Balkan Harbi'nde Yanya Savunması ve Esat Paşa (Korg. Bülkat)*, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1983, s. 60-64.

¹¹² Yanyalı Esat Paşa ya da Yanya Müdafî olarak da anılan, ilk ve orta eğitimini doğduğu Yanya'da tamamlayan Esat Paşa, 12 Temmuz 1911'de İşkodra Mürettep Kuvvetler Kumandanlığına, 10 Ekim 1911'de de Yanya Kolordu Kumandanlığına atandı. Çanakkale Cephesinde 3. Kolordu Kumandanı olarak Gelibolu Yarımadasını savundu: Bk. Levent Ünal, "Esad (Bülkat) Paşa, *Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi*, <https://canakkalesavaslariansiklopedisi.com/content/esad-bulkat-pasa/> Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2024.

¹¹³ *Osmanlı Deniz Harekâtı...*, s. 231.

¹¹⁴ Hamidiye, 8 Mart 1913'te, Papadola'dan (Babadil) Arnavutluk sularına düşmana görünmeden ulaşmak için hareket etti. Bunun için Otranto Kanalından geceleyin geçip İtalyan kıyılarına yakın ama görüş sahası dışında bir seyir izledi. 12 Mart günü gördüğü bir Yunan bandıralı Leros adlı ticaret gemisinin, süratle üzerine giderek devletlerarası hukuk kurallarına uygun olarak 20 kişilik gemi tayfası Hamidiye'ye nakledildikten sonra gemiyi batırdı. Daha sonra Semeni Nehrine giderek yükünü boşaltmaya başladığında yüksek süratle Korfu Adası'na gitmekte olan Yunan muhribini gördü. Yunan muhribi bayraksız olan Hamidiye'yi teşhis edemese de durumu Atina'ya bildirdi. Bunun üzerine Psara Zirhlisi, Hamidiye'ye doğru yol almaya başladı. Yükünü boşaltmış olsa da düşmanla savaştıkça kadar kömüre sahip olmayan Hamidiye, Şingin'e giderek Liman'daki Yunan ticaret gemilerine uluslararası hukuka uygun olarak teslim olmaları ihtiarında bulundu. Ancak Liman civarına yerleşen düşman topçularının Hamidiye'ye yoğun olarak ateş açmaları üzerine Hamidiye, Yunan ticaret gemilerinden altısını batırdı; bk. *age.*, s.232-234.

Kralı¹¹⁵ vurulduğu için yarım saat arayla çanlar ağır ağır çalıyordu. Kral'ın katilinin Bulgar olduğu düşünüldüğü için galeyana gelen halkı tutabilmek için Bulgar elçiliğinin etrafı askerlerle korumaya alındı. Ancak bir hafta sonra, Yunan Kralı'nın katilinin Aleksandr Eskenazi isminde bir Rum olduğu anlaşıldı. Aynı gün İhsan Bey,¹¹⁶ Pire'de dolaşırken Yıldız Hastanesinin operatörü İhsan Bey ile tanıştı. İhsan Bey'e otelinden rahatsız olduğunu söylediğinde, İhsan Bey onu komisere götürerek meseleyi anlatıp başka bir otele ailesiyle naklini gerçekleştirdi.¹¹⁷

İhsan Bey'in Pire'yi Terk Etmesi

22 Mart sabahı, İhsan Bey'in evine gelen bir jandarma, onu saat 10.00'da polis dairesine davet etti. Polis merkezine giden İhsan Bey'e Komiser, 24 saat içerisinde Yunanistan'ı terk etmezse kendisini bilinmeyen bir esir kampına göndereceğini ifade etti. İhsan Bey'in yazılı bir kâğıt talep etmesi üzerine Komiser, "*İzmir'e gidecektir*" diye yazarak İhsan Bey'e verdi. İhsan Bey vakit kaybetmeden kâğıtla birlikte Atina'ya giderek İngiliz Kablo Şirketinin Başmüdürü Anderson'u görüp durumu anlatarak komiserin verdiği kâğıdı uzattı. Anderson, polisin emriyle hareket etmenin doğru olmayacağını çünkü kendisinin bakanlığa karşı kefil olduğunu belirterek, "*Böyle zamanlarda kargaşalık olur, sen bu kâğıdı İstanbul'a yaptır. Ben bakanlığa giderim. Şayet akşama kadar benden bir haber alamazsan vapura binersin, vapur kalkmadan bir aksi cevap alırsam telsizle vapura yazarım. Sen de ona göre hareket edersin*" dedi. İhsan Bey, kâğıdını İstanbul'a yaptırdıktan sonra muhasebeye uğrayarak yol parasını alıp evine döndü.¹¹⁸

23 Mart Pazar günü, Romanya Şirketinin Rumanie Sürat Postasına ailesiyle binen İhsan Bey, Liman ağzında sise yakalandığı için iki saat burada beklemek zorunda kaldı. İhsan Bey, bir yandan da Anderson'dan telgraf bekliyordu. Anderson'un telgrafı gelmeden hareket eden Sürat Postası, 31 Mart 1913 Pazartesi akşam saat 20.00'da İhsan Bey ve ailesini İstanbul'da rıhtıma çıkardı. İhsan Bey, vapurdan çıkarken şapkasını vapurdaki fesli biriyle değiştirdi. 23 Nisan günü, Atina Başmüdürü İstanbul'a geldiğinde İhsan Bey'e gülerek, "*Pire polisi yanlılık yapmış, İçişleri Bakanı fena halde sinirlenmiş, ama senin rabatladığına memnunum*"

¹¹⁵ Yunan Kralı Yorgi, Selanik'te bir sosyalist Rum öğretmen olan Aleksandr Skinazi tarafından 18 Mart 1913'te öldürüldü; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 112.

¹¹⁶ İhsan Bey'in Pire'de otelini değiştirmesinden iki gün sonra (15 Mart 1913) Yunan kuvvetleri Sisam Adası'nı işgal ediyor, 18 Mart'ta da Tepedelen, Yunan kuvvetlerinin eline geçiyordu; bk. *Balkan Harbi Kronolojisi*, s. 111-112.

¹¹⁷ Pere, *age.*, s. 59.

¹¹⁸ *age.*, s. 59-60.

diyerek elini sıktı. İhsan Bey de Bozcaada’da bulunan eşyalarını almak istediğini söylediğinde Başmüdür, “*Barış olmadan olmaz*” cevabını verdi.¹¹⁹

Sonuç

Osmanlı Devleti, yıllardır donanmasını hapsediği için hazırlıksız olarak yakalandığı Balkan Savaşı’nda, Çanakkale Boğazı’nın önündeki Bozcaada’nın işgaline engel olamadı. Bozcaada işgal edildiğinde İhsan Bey, tutuklanırken Balkan Savaşı karada da devam ediyor, Osmanlı Devleti, Adaları ve Balkanları günden güne kaybediyordu. Bozcaada’nın işgalinden bir gün sonra, İhsan Bey’in tutuklandığı 8 Kasım 1912’de Selanik, Yunanistan’a teslim edildiği için İhsan Bey’in de içinde bulunduğu esirlerin Selanik’ten getirildiğini düşünen Rumlar, bu duruma çok sevindi. İhsan Bey, zorlu bir yolculuk sonrası Atina yakınlarında bulunan bir istihkâm kışlası olan Rufta esir kampına alındı. İhsan Bey’in anılarında, Atina halkının esirleri seyretmek üzere kampa gelmelerine izin verildiği; kampa getirilen esirlere yolda su ve ekmek verilmediği, hatta bazı esirlerin dörder dörder bileklerinden bağlanarak getirildiği bilgisi yer almaktadır. Esirlerin arasında on üç on dört yaşlarında çocukların da olması dikkat çekicidir. İhsan Bey, esir kampında kaldığı kısa sürede (16 Kasım-2 Aralık 1912), kampa 920 yeni esir getirildiğini ve esirlerden beşinin de öldüğünü aktarmaktadır. İngiliz Kablo Şirketinin Atina’daki Başmüdürünün girişimiyle Atina’da kalması koşuluyla esir kampından çıkmasına izin verilen İhsan Bey, Türk Donanmasının Bozcaada’yı almak için Ada’yı topa tuttuğu haberini aldı. Ailesini Yunanistan’a getirmek için yaptığı deniz yolculuğunda, Türk donanmasının özellikle de Hamidiye Kruvazörünün, Ege Denizi’nde korku saldığına tanıklık etti. Savaşın ortasında, Yunan gemileri ile Yunanistan işgali altındaki Bozcaada’dan ailesini Pire’ye getirmeyi başaran İhsan Bey, 13 Mart 1913’te Yunan Kralı’nın vurulmasından sonra, İngiliz Kablo Şirketinin girişimiyle 31 Mart’ta ailesiyle birlikte İstanbul’a gelerek 143 günlük esaret hayatını bitirdi. İhsan Bey’in esaret anılarından Ege Adalarını ve Balkanları koruyamayan Osmanlı Devleti’nin Yunanistan’a götürülen esirlerin durumuyla da ilgilenemediği görülmektedir. Bütün bunlara rağmen İhsan Bey’in İngiliz Kablo Şirketinin memuru olduğu için özgürlüğüne kavuştuğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

Hatırat

İhsan Pere’nin Yayınlanmamış Anıları, Mete Pere’nin Özel Arşivi.

¹¹⁹ *age.*, s. 60.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

- (1983) *Balkan Harbi'nde Yanya Savunması ve Esat Paşa (Korg. Bülkat)* Gnkur. Basımevi, Ankara.
- (1999) *Balkan Harbi Kronolojisi* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- (2004) *Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- ADIYEKE Nühket (1991) Türk Basınında Girit'in Yunanistan'a Katılması (1908-1913), *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 47 – 70.
- ANZERLİOĞLU Yonca (2013) Tarihi Verilerle Karamanlı Ortodoks Türkler, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı 51, s. 171-188.
- CEYLAN Seyfettin ve ERTURGUT Ramazan (2020) *Serbest Liman Uygulamaları, Liman Merkezli Lojistik ve Kruvaziyer Turuzmi; Antalya Limanı*, Paradigma Akademi, İstanbul.
- DEMİRAY Necla (2006) *Sintine Sularından Kaynaklanabilecek Deniz Kirliliğinin Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- ERKEN İlkey (2021) *Yanya Sancağının İdari Yapısı ve Yerleşim Birimleri (1867-1913)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- EYİCE Semavi (1991) Aynaroz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4, s.267-269.
- GÖL Hacer (2021) Belgelerle Mahmut şevket Paşa Suikastı, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, Mart, s. 334 – 362.
- GÜMÜŞSOY Emine (2008) 1854 Yanya-Tırhala Olayları ve Osmanlı Devleti, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 19, s.97-112.
- HAYTA Necdet (2008) *Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- İNCE Fuat (2013) Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü *Atatürk Yolu Dergisi*, (Lozan Barış Antlaşması Özel Sayısı), s.101-128.
- KARAL Enver Ziya (1999) *Osmanlı Tarihi, IX. Cilt İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ODABAŞI Necmi (2015) Yunan Zırhlısı Averof'un Osmanlı Donanması ve Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, *U.U. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 18, Sayı 29, (2), s. 209-229.

ÖRENÇ Ali Fuat (2021) Berlin Kongresi Sonrası Osmanlı-Yunanistan Hudut Müzakerelerinde Ege Adaları'nın Durumu (1880-1881), *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 10, s.167-196.

ÖZCAN Halil (2018) Millî Mücadele'de İstanbul Merkez Telgrafhanesi'nin İşgali (16 Mart 1920) ve Ankara'nın Tepkisi, *Modern Türklük Araştırma Dergisi*, Cilt 15, Sayı 3, Eylül, s.331-353.

----- (2022) Telgrafçı İhsan (Pere) Bey'in Gözünden Trablusgarp ve Balkan Savaşları Sırasında Çanakkale Boğazının Ablukası ve Bozcaada'nın İşgali, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 18, Sayı 35, Bahar, s. 103-135.

----- (2023) *Atatürk'ün Özel Şifre Hattı PR Gizli Telgraf Merkezi*, Telgrafhane Yayınları, Ankara.

ÖZLÜ Hüsni (2012) Arşiv Belgeleri Işığında Balkan Savaşları'nda Ege Adaları'nın İşgali Süreci *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt XII, Sayı 25, Güz, s. 9-32.

ÖZSÜER Esra (2017) I. Balkan Savaşında Yunanistan'da Esir Düşen Müslüman Türkler, *Uluslararası Türk Savaş Esirleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İstanbul.

ÖZTAŞ Sezai - KOÇAN Şenol (2023) II. Balkan Savaşı'nda Doğu Trakya'nın Bulgar İşgalinden Kurtarılması, *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, INCSOS VIII Özel Sayısı, s. 273-297.

PAPUÇÇULAR Hazal (2020) *Türkiye ve Oniki Ada 1912-1947*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Balkan Harbi VII nci Cilt Osmanlı Deniz Harekâtı 1912-1913 (1993), Genelkurmay Basımevi, Ankara.

SANNAV Sabri Can (2004) *Yakın Dönemde Limni Adası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.

YAVUZ Nuri (2018) Birinci Balkan Harbi ve Selanik'in Kaybı, *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 1, Sayı 2, (yaz), s.139-154.

İnternet Kaynakları

EYİCİL Ahmet, Doktor Nazım Bey (1872-1926)
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/doktor-nazim-bey-1872-1926/?pdf=3439> Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023.

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sintine-nedir-sintine-atigi-ne-demek-41267268>, Erişim Tarihi: 2 Ocak 2023.

KIZILTOPRAK Süleyman, Taşoz, *TDV İslâm Ansiklopedisi Elektronik Versiyon*,
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tasoz> Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023.

ÖZSÜER Esra, Eleftherios Kyriakos Venizelos (1864-1936), *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/eleftherios-kyriakos-venizelos-1864-1936/> Erişim Tarihi: 6 Nisan 2023.

ÜNAL Levent, Esad (Bülkat) Paşa, *Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi*, <https://canakkalesavaslariansiklopedisi.com/content/esad-bulkat-pasa/> Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2023.